

Kristiina Mäkinen

Elsa-Reetan alttoviuluteoriat

Musiikin perusteiden integrointimateriaalia alttoviulisteille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi AMK

Musiikin koulutusohjelma

Opinnäytetyö

21.11.2012

Tekijä Otsikko	Kristiina Mäkinen Elsa-Reetan alttoviuluteoriat – musiikin perusteiden integraatiomateriaalia alttoviulisteille
Sivumäärä Aika	33 sivua + 2 liitettä 21.11.2012
Tutkinto	Musiikkipedagogi AMK
Koulutusohjelma	Musiikin koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Musiikkipedagogi
Ohjaaja	lehtori Kai Lindberg
<p>Paneudun opinnäytetyössäni musiikin perusteiden alkeiden integroimiseen alttoviulunsoiton opetuksessa. Tämä on minulle luonteva opinnäytetyön aihe, koska työpaikassani Porvoonseudun musiikkiopistossa musiikin perusteiden ensimmäisen tason teoria-asioiden opetus on annettu soitonopettajien tehtäväksi soittotunnilla integroiden. Seuraavan vuoden säveltapailupainotteisilla mupe-tunneilla asioita toki kerrataan.</p> <p>Musiikin perusteiden integroiminen soitonopetukseen ainakin omassa työssäni on ollut pirstaleista, koska varsinaista yhtenäistä materiaalia, jossa katsottaisiin asioita alttoviulistin tai viulistin kannalta, ei ole ollut. Siksi teinkin alttoviulisteille suunnattua opetus- ja tehtävämateriaalia, jota kävimme läpi kahden ensimmäistä vuotta alttoviulua soittavan oppilaani kanssa kevään ajan. Paneuduinkin niihin musiikin perusteiden asioihin, jotka olin huomannut jousisoittajien keskuudessa yleisesti ottaen heikoimmiksi hallituiksi. Näitä ovat sävelnimet, sävellajit ja asteikot, soinnut, intervallit sekä erityisesti alttoviulun soittajille tärkeä eri nuotivaimiin tutustuminen. Kevään jälkeen analysoin, mitä asioita materiaalissa voisi kehittää, jotta se vielä paremmin palvelisi vastaavanlaisia integrointia. Työn liitteenä onkin sekä alkuperäinen että kehitelty versio materiaalista.</p> <p>Vertasin omia kokemuksiani myös muihin asiaa lähellä oleviin opinnäytetöihin ja huomasin monia yhtäläisyyksiä. Jousisoittajien yhteinen ongelma on sävelnimien oppimisen vaikeus, joka vaikeuttaa monien muiden musiikin käsitteiden lainalaisuuksien ymmärtämistä. Musiikin perusteiden opetuksessa olisi varsinkin alkuvaiheessa tärkeää ottaa huomioon oppilaan soitin ja tutustua musiikin perusteiden käsitteisiin oppilaan soittimen avulla. Tämä voi tapahtua esim. niin, että ryhmäsoittotuntiin yhdistetään musiikin perusteiden alkuopetus tai siten, että ensimmäisen vuoden mupe-ryhmät ovat instrumentti- tai soitinryhmäkohtaisia. Musiikin perusteiden opettajan ja soitonopettajan monipuolinen yhteistyö on tärkeää, jotta musiikin perusteet integroituvat osaksi soittoa ja auttavat soitonopiskelijaa eteenpäin harastuksessaan.</p> <p>Toivon, että musiikin perusteiden opettajat löytäisivät tästä työstä vinkkejä omaan opetukseensa, oppisivat näkemään asioita myös jousisoittajan näkökulmasta ja uskaltautuisivat opettamaan asioita oppilaiden omien soitinten kautta. Samoin toivon, että jousisoitinopettajat näkisivät tärkeäksi integroida musiikin perusteita soitonopetukseen ja kokisivat tämän materiaalin käyttökelpoiseksi omassa työssään.</p>	
Avainsanat	integroiminen, musiikin perusteet, alttoviulu, alkeisopetus

Author Title Number of Pages Date	Kristiina Mäkinen How to Integrate the Learning of Music Theory Into the Teaching of the Viola? 33 pages + 2 appendices 21 November 2012
Degree	Bachelor of Music Pedagogy
Degree Programme	Music
Specialisation option	Viola Pedagogy
Supervisor	Kai Lindberg, MMus
<p>This final project is about integrating aspects of music theory into the teaching of the viola. I teach at the Porvoo Regional Music Institute, where instrument teachers are supposed to teach the basics of music theory as part of the instrument lessons. As I got two young viola students I decided to take up the challenge – not just to teach the basics of music theory but to create new material for this purpose.</p> <p>As I started to make the material, I first analysed which parts of the music theory lessons I have found to be the most challenging for the viola (or violin) students. So, in the material I decided to focus on note names, scales, intervals, basic chords and the different key signatures.</p> <p>We studied the theory also by using the viola. We took some time from each lesson during the spring term to study these things. After that I analysed the material, its weaknesses and things to be developed, made some changes and took some new material to make it more complete. I have included both the first and the second version of the material in this report.</p> <p>I compared my observations also with some other final projects on related issues and found many similarities. The widely acknowledged difficulty for string players is to recognize the notes by their name. That may cause more problems in understanding music theory and also problems in learning to play music. Therefore it is really important in the music theory groups to take the instruments the students are playing into consideration, because the instrument choice results in different kind of challenges in understanding the theory. One great solution to this problem would be to combine music theory lessons with group lessons for playing together. Another possibility is to have separate music theory lessons, for example, for string players. Anyway it is important that the teachers cooperate. To teach music theory with the instrument will make the student see things more as a whole.</p> <p>I hope this project will be useful for many teachers who are teaching the basics of music theory, to encourage them to integrate the students' instruments into the lessons. Also, I hope the string teachers will find this material helpful in trying to link the pieces of music theory and instrument playing together.</p>	
Keywords	integration, music theory, viola, elementary teaching

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Musiikin perusteiden opetuksesta	2
2.1	Valtakunnallinen opetussuunnitelma	2
2.2	Porvoonseudun musiikkiopiston opetussuunnitelma	5
2.3	Mupe 1b -asiat jousisoittajan näkökulmasta	7
3	Näkökulmia musiikin perusteiden ja soitonopetuksen integroimiseen	9
4	Projektin kulku	14
4.1	Kohderyhmänä omat oppilaat	14
4.2	Integroitimateriaalin asioiden rajaaminen	15
4.3	Materiaalin esittely ja huomioita sen käytöstä	15
4.3.1	Musiikin aakkoset – sävelten nimet ja oktaavialat	16
4.3.2	Merkilliset merkit – ylennys, alennus ja palautus	17
4.3.3	Pienet ja suuret askeleet	18
4.3.4	Merkillisiä askeleita	19
4.3.5	Askeleista asteikoksi: duurit ja mollit	19
4.3.6	Kolme säveltä muodostaa kolmisoinnun	20
4.3.7	Intressantit intervallit	20
4.3.8	Avainasiaa	21
4.3.9	Kahden kertaustunnin sisältö	21
5	Materiaalin arviointi ja kehittämissuunnitelmia	23
5.1	Ulkoasu ja tekstin selkeys	23
5.2	Opetettavien asioiden jaksotus	24
5.3	Harjoitukset	24
5.3.1	Sävelten nimet ja oktaavialat sekä merkilliset merkit	25
5.3.2	Pienet ja suuret sekä merkilliset askeleet	25
5.3.3	Askeleista asteikoksi – duurit ja mollit	26
5.3.4	Kolmisoinnut ja intervallit	26
5.3.5	Avainasiaa	27
5.3.6	Yhteenvedo harjoitusten kehittämissuunnitelmista	27
5.4	Toiminnallisten työtapojen ottaminen mukaan materiaalin osaksi	28
5.5	Materiaalin soveltamissuunnitelmia	29
6	Kokoava pohdinta	30

Liitteet

Liite 1. Alttoviulistin mupeintegraatiomateriaalin alkuperäinen versio

Liite 2. Alttoviulistin mupeintegraatiomateriaalin uudistettu versio

1 Johdanto

"Hei, mä oon keksinyt, mitä sä voisit tehdä!" tervehti eräs kollegani minua muutama vuosi sitten kesälomilta palattuamme. "Jousisoittajat tarvitsevat oman teoriaintegrointimateriaalin, jossa asioita katsotaan heidän kannaltaan. Sä osaisit varmaan selittää asiat selkeästi. Sulta se luonnistuisi!" En heti syttynyt asialle, mutta jäi se mieleen hautumaan. Ja kun viime syksynä huomasin opettavani pitkästä ajasta kahta pientä alttoviulistia, aika oli kypsä. Nyt minä sen tekisin, kun vielä opistomme opetussuunnitelman velvoittaa soitonopettajia esittelemään musiikin perusteiden ykköstason teoria-asiat oppilailleen soittotunneilla. Alttoviulistien kanssa on erityisen tärkeää hoitaa integrointi hyvin, jotta musiikin perusteiden tunnilla käytetty uusi nuottiavain ei ole se viimeinen pisara, joka tekee muutenkin lähes käsittämättömistä teoria-asioista aivan ylipääsemättömiä ymmärtää.

Opinnäytetyöni koostuu seuraavista asioista. Liitteenä on musiikin perusteiden integraatiomateriaali, jonka suunnittelun aloitin vuosi sitten syksyllä, ja jonka avulla opetin musiikin perusteiden alkeita kevätlukukaudella kahdelle 8-vuotiaalle alttoviulistityölle, Elsalle ja Reetalle. Toinen liite on uusi versio materiaalista, jota olen keväisen koekäytön jälkeen hionut selkeämmäksi. Opinnäytetyön työstäminen herätti kiinnostuksen osallistua kesällä musiikin perusteiden didaktiikan kurssille, jossa tutustuin toiminnallisiin työtapoihin. Em. uudistettuun integraatiomateriaaliin olenkin liittänyt myös harjoituspaketin, jossa sovelletaan toiminnallisia työtapoja materiaalin aiheisiin.

Materiaalin suunnitteluvaiheessa tutustuin sekä musiikin perusteiden valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan että oman oppilaitoksemme, Porvoonseudun musiikkiopiston opetussuunnitelmaan. Näitä tarkastelen toisessa luvussa, ja lisäksi perustelen integraatiomateriaaliin valitsemani opetusaiheet. Kolmannessa luvussa vertailen integrointia käsitteleviä opinnäytetöitä ja kokoilen omia ajatuksiani aiheen tiimoilta. Neljännessä luvussa esittelen valmistamani materiaalin ja viidennessä luvussa teen materiaalin kehitystyötä ja mietin, miten tästä eteenpäin voisi jatkaa. Kuudennessa luvussa kokoan vielä ajatuksiani tästä projektista.

Pyrin integraatiomateriaalin luomisen lisäksi etsimään vastausta kysymykselle, mistä tekijöistä koostuu musiikin perusteiden toimiva integrointi – kuinka onnistun integrointi-tehtävässäni? Musiikin perusteiden integrointi soitonopetukseen on selkeästi ajankoh-

tainen aihe musiikkioppilaitosmaailmassa. Sitä käsitellään niin käytäväkeskusteluissa, seminaareissa, opinnäytetöissä kuin opetussuunnitelmatasollakin. Tämä opinnäytetyö materiaaleineen olkoon minun tapani kantaa korteni yhteiseen kekkoon – keskusteluun integroimisen merkityksestä ja sen kehitystyöstä, jotta soitonopiskelu suomalaisessa musiikkioppilaitoksessa olisi yhä useammalle yhä mielekkäämpi kokemus.

2 Musiikin perusteiden opetuksesta

2.1 Valtakunnallinen opetussuunnitelma

Tutustuessani Suomen Musiikkioppilaitosten Liiton v. 2005 julkaisemaan musiikin perusteiden valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan huomasin muutamia selkeitä eroja entiseen käytäntöön mm. opetuksen ja aihepiirien jaottelussa. Perustason teoria-säveltäpailukurssien sisältöjä ei enää haluttu erotella kolmeen osaan (kuten ennen 1/3, 2/3 ja 3/3), vaan oppilaitoksille annettiin tässä vapaus toimia oman harkintansa mukaan (SML 2005, 2). Myös ns. yleisen musiikkitiedon osuus on sisällytettävissä muun musiikin perusteiden opiskelun lomaan (SML 2005, 2), mikä vaatii opettajalta aivan uudenlaista soveltamista, mutta onnistuessaan rikastuttaa tuntien sisältöä ja nivoo asioita toisiinsa. Paikallistasolla en ole tuntenut uuden opetussuunnitelman tulon juuri muuttaneen opetusta, mutta uskon, että muutosta tapahtuu vähitellen – omassa työpaikassani opetussuunnitelmat ovat suurennuslasin alla tuon tuostakin, ja ainakin jousikollegiossa jotain uutta on koko ajan kehitteillä.

Musiikin perusteiden valtakunnallinen opetussuunnitelma pohjautuu Opetushallituksen vuonna 2002 vahvistamiin Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteisiin. Jo näissä opetussuunnitelman perusteissa ohjataan musiikin perusteiden opettamisen ajattelua uusille urille korostamalla opetuksen integrointia soitonopetukseen ja varsinkin yhteissoittoon:

Opetus pyritään toteuttamaan vuorovaikutuksessa instrumentti- ja yhteismusisointitaitojen opetuksen kanssa (OPH 2002, 9).

Musiikin perusteiden opetus suositellaan järjestettäväksi niin, että se etenee rinnakkain instrumenttiopintojen kanssa ja soveltuvin osin myös yhteismusisointiin integroituna (OPH 2002, 17).

Myös valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta löytyy ilahduttavasti ehdotuksia musiikin perusteiden opetuksen, lyhyemmin mupe-opetuksen, integroimiseksi soitonopetukseen ja lähemmäs käytäntöä. Seuraavassa muutamia huomioita, joiden koin liippaavan läheltä omaa opinnäytetyöni problematiikkaa.

Opetuksen suunnittelussa on tarkoituksenmukaista huomioida oppilaiden kehitysvaihe: opintojen alkuvaiheessa on suotavaa lähteä liikkeelle oppilaan omista lähtökohdista, esimerkiksi eriyttää opetusta oppilaiden soittimien mukaan (SML 2005, 2).

Uskon, että jousisoittajien vaikeudet esimerkiksi nuotinnimien opettelutyössä helpottuisivat, jos koko ryhmä olisi samoissa lähtökuopissa. Nuottikirjoituksen opettelua tukisi myös, jos sellonsoittajat ja alttoviulistit saisivat ensin käyttää tuttua nuottiavainta nuottien nimeämisessä.

Musiikin ja musisoinnin käytännön tulee olla elävä osa opetusta (SML 2005, 2).

Monissa oppilaitoksissa on omia soittimia tuotu mupe-tunneille ja mupe-asioita on katsottu eri näkökulmasta oman ja muiden soitinten kanssa. Asiaa tulee ajatella myös toisin päin; soitonopettajana koen, että mupe-asioiden esillä pitäminen ja samojen käsitteiden käyttäminen soittotunnilla edistää asioiden ymmärtämistä vähintään yhtä hyvin. Yksilöopetuksessa asioita voi kerrata ja pyöritellä niin pitkään, että ne oikeasti alkavat nivoutua käytäntöön.

Hain mupe-integrointimateriaalin tekoa varten tietoa siitä, miten valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa on kuvailtu nimenomaan 1-perustason mupe-tavoitteet, mutta löysin vain kokonaistavoitteet koko perustasolle. Opetettavat asiat on kuitenkin jaoteltu selkeästi viiteen osa-alueeseen, joista yhden, ”Musiikin peruskäsitteet ja nuottikirjoitus”, huomasin ilokseni vastaavan omaa mielikuvaani asioista, jotka näin tärkeiksi ottaa oman alttoviulisteille suunnatun mupe-integraatiomateriaalini aiheiksi.

Tästä osa-alueesta todetaan seuraavaa:

Käsitteet ja merkintätavat ovat perustasolla ensisijaisesti toiminnan apuvälineitä. Toimintaa palveleva osaaminen edellyttää käsitteiden ymmärtämistä todellisissa käyttöyhteyksissä. (SML 2005, 3.)

Taas siis viitataan käytännönläheisyyteen, mikä tukee ajatusta integroivasta opetuksesta.

Musiikin peruskäsitteet ja nuotinkirjoitus -osa-alue jaetaan valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa vielä tarkemmin seuraaviin aiheisiin: nuottien nimet, oktaavialat, intervallit, sävellajit ja asteikot sekä musiikkiterminologia. Näistä ainoastaan musiikkiterminologiaa en ottanut omassa materiaalissani esiin – soittotunneilla terminologia tulee esiin ilman erillistä integroimisajatustakin. Tämän osa-alueen ulkopuolelta käsittelem materiaalissani myös hiukan sointuja. Soinnut kuuluvat SML:n opetussuunnitelmassa toiseen osa-alueeseen (Harmonia ja äänenkuljetus), mutta perusmuotoisen duuri- ja mollikolmisoinnun esittelyn voi toisaalta ajatella kuuluvan muiden integraatiomateriaalissani käsiteltävin aiheiden lailla myös musiikin peruskäsitteiden piiriin.

Nuotinnimistä todetaan perustason tavoitteena, että nuotit lopulta tunnistettaisiin sujuvasti g- ja f-avaimilta. Alttoviulistille vähintään yhtä tärkeä avain on tietenkin oma alttoavain, eli c-avain ankkuroituna keskimmäiseen nuottiviivaston viivaan. Muista nuottiavaimista mainitaan, että niihin tutustutaan opettajan harkinnan ja ryhmän tarpeiden mukaan.

Oktaavialojen mekaaniselle tunnistamiselle ei tunnuta laittavan kovin suurta painoarvoa. Mainitaan vain: ”Tutustutaan oktaavialoihin.” Tasosuoritusohjeiden selitys- ja tarkennusosassa avataan asiaa:

Oktaavialojen opetuksessa painopiste on käytännön tekemisessä ja kokemuksissa. Tärkeämpää kuin hallita oktaavialat paperilla on niiden suhteuttaminen omaan laulu- ja soittokokemukseen. Oktaavialojen opetuksessa voidaan esim. ottaa esiin paitsi oppilaiden omien soitinten, myös soitinten äänialat yleensä. (SML 2005, 21.)

Oktaavialojen ymmärtämistä hyödyttäisi siis omien soitinten mukaan tuominen mupe-tunnille.

Intervallit pyritään tavoitteissa sitomaan käytäntöön monin eri tavoin; tarkastellaan duurien ja mollien sekä tärkeimpien muunnosävelien välisiä intervaleja, intervallien funktioita äänenkuljetuksessa, intervaleja sointurakenteissa jne. Halutaan siis osoittaa intervallien tarkastelulle syy. Perustasolla intervallien analysointi pyritään liittämään käytäntöön esim. moniäänisen laulamisen (SML 2005, 20) – tai miksei myös soittamisen kautta!

Sävellajit ja asteikot käsittävät niin etumerkkien opettelun, sävellajien tunnistamisen kuin asteikkojen kirjoittamisenkin. Käytännönläheisyyttä tässä asiassa painotetaan opetussuunnitelman liitteessä esim. seuraavasti:

Sävellajien opettelun painotuksessa ja opetusjärjestyksessä on suositeltavaa huomioida oppilaiden instrumentit ja niiden tavalliset sävellajit. Sävellajien tunnistamisen harjoitusmateriaaliksi suositellaan myös oppilaiden omaa soittohjelmistoa. (SML 2005, 22.)

Opetussuunnitelman esipuheessa mainitaan myös, että tässä on asetettu valtakunnalliset vähimmäissuosituksset, joita kukin oppilaitos tai opettaja voi halutessaan laajentaa (SML 2005, 2). Tarvitaan siis myös oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma, jotta nähdään, miten valtakunnallista opetussuunnitelmaa sovelletaan käytäntöön paikallisesti.

2.2 Porvoonseudun musiikkiopiston opetussuunnitelma

Työpaikkani Porvoonseudun musiikkiopiston musiikin perusteiden opetussuunnitelma määrittelee, kuinka valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja arviointi toteutetaan Porvoonseudun musiikkiopistossa, josta jatkossa käytän lyhennettä PSMO.

PSMO:n musiikin perusteiden opetussuunnitelman alussa on määritelty opetuksen painopistealueet, joista nostan esille yhden – musiikin perusteiden antamien tietojen ja taitojen soveltamisen soittamiseen. Tähän pyritään käyttämällä soittamista ja laulamista tukevaa opetusmateriaalia ja tekemällä yhteistyötä soitonopettajien kanssa (PSMO 2012, 3). Yhteys soitonopetukseen on siis huomioitu jollain tasolla, mutta yleisesti ottaen PSMO:n musiikin perusteiden opetussuunnitelma on perinteisempi kuin mihin valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa esitetyt uudet ajatukset houkuttelisivat. Asioiden tarkastelemista oman soittimen kautta tai soittimien ottamista mukaan tunnille ei opetussuunnitelmassa juuri mainita. Ehkä kullekin opettajalle on haluttu jättää tässä asiassa vapaat kädet, mutta voisi toivoa, että opetussuunnitelmassa olisi edes maininta tai suositus uudenlaisesta käytännönläheisyydestä.

PSMO:ssa musiikin perusteet musiikkiopiston perustasolla on jaettu musiikin luku- ja kirjoitustaidon osalta kolmeen tasosuoritukseen, jotka nimetään mupe 1–3. Ne vastaavat käytännössä vanhoja peruskurssitutkintoja 1/3–3/3. Kunkin tason suorittaminen vie yhdestä kolmeen vuotta. Mupe 2 sisältää myös vuoden mittaisen musiikkitekno-

giakurssin. Lisäksi perustason mupe-opintoihin kuuluu mupe 4, joka keskittyy tyylikausi- ja soitintuntemukseen. Mupe-opintojen on tarkoitus kulkea soitonopintojen rinnalla siten, että soittimen tasosuorituksen valmistuessa myös mupe-opinnoissa olisi saatu sama taso päätökseen. Mupe-opinnot aloitetaan siis joko yhtä aikaa soitinopintojen kanssa tai suhteellisen pian sen jälkeen. Tarkastelen nyt lähemmin musiikin perusteet 1 -kokonaisuutta, koska se on tämän työn kannalta keskeistä.

Mupe 1 käsittää kolme osaa. Nuorimmat opiskelijat käyvät musiikkileikkikoulun opettajan johdolla läpi musiikin perusteiden alkeita 'muskarimaisesti' laulaen, liikkuen ja leikkien. Tätä vuotta kutsutaan nimellä mupe 1a. Seuraavaksi soitonopettaja integroi soittohäksyjen lomassa musiikin perusteiden käsitteitä tutuksi, ja tätä kutsutaan mupe 1b:ksi. Mupe 1c on ensimmäinen musiikin perusteiden opettajan johdolla opiskeltu vuosi, ja silloin painotetaan säveltäjäpailun alkeita. Eri osiot voivat limittyä toistensa kanssa, joten mupe 1 -kokonaisuuden suorittaminen ei välttämättä vie kolmea vuotta.

Kunkin osan tavoitteet, sisältö ja suoritus on määritelty erikseen tarkemmin. Soitonopettajan johdolla toteutettavasta mupe 1b -kurssin tavoitteista kerrotaan PSMO:n musiikin perusteiden aineopetus suunnitelmassa (2012, 4) seuraavaa:

Musiikin perusteet 1 b

TAVOITTEET

Oppilas:

- osaa nimetä ja kirjoittaa nuotteja g- ja f-avaimilla oktaavialojen C–c3 alueella
- ymmärtää tahtiosoitusero- ja merkityksen
- osaa lukea ja toteuttaa soittamalla soittokappaleidensa rytmit sekä vetää puuttuvat tahtiviivat valmiiseen rytmiin
- osaa tunnistaa soittokappaleidensa sävellajit
- osaa transponoinnin periaatteen ja pystyy transponoimaan melodioita tuntemis- saan sävellajeissa kirjoittamalla ja soittamalla
- osaa tunnistaa ja muodostaa intervaleja priimistä oktaaviin
- tutustuu duuri- ja mollikolmisointuihin
- osaa tunnistaa ja nimetä soittokappaleistaan säkeitä ja yksinkertaisia pienmuo- toja (parillinen – kahdenpuolinen)
- tuntee soittokappaleissaan yleisimmin esiintyvän musiikkisanaston ja esitys- merkinnät

Tavoitteita määritellään vielä tarkemmin kurssin sisältöön perehdyttäessä (PSMO 2012, 5):

SISÄLTÖ

- nuottien nimet g- ja f-avaimilla oktaavialojen C–c3 alueelta käyttäen myös ylen- nys- ja alennusmerkkejä
- rytmi: tahtiosoitukset 2/4, 3/4 ja 4/4
- nuottien ja taukojen aika-arvot 1/16–4/4 ja pisteelliset 1/2 ja 1/4

- sekä näiden aika-arvojen yhdisteleminen tutuiksi rytmeiksi (ti-tiri, tiri-ti ym.)
- sävellajit: duurit ja luonnolliset mollit kahteen korotus- ja alennusmerkkiin asti
 - transponointi
 - intervallit priimi–oktaavi ilman laatuja
 - harmonia: alustava tutustuminen duuri- ja mollikolmisointuihin
 - musiikin muotorakenteita: säe, parillinen ja kahdenpuolinen muoto
 - musiikkisanoja ja -merkintöjä (erillisenä liitteenä opetussuunnitelman lopussa)

Tässä on siis pähkinänkuoressa ne asiat, joihin minun soitonopettajana odotetaan paneutuvan, kun integroin soittotunnilla musiikin perusteita. Se, että integrointi on kirjattu opetussuunnitelmaan ja että soitonopettajaa osallistetaan näin musiikin perusteiden opetukseen, on mielestäni hyvä asia. Tässä näkyy myös valtakunnallisen ohjeistuksen mukainen pyrkimys käytännönläheiseen musiikin perusteiden opetukseen. Omia soitokappaleita käytetään hyödyksi.

Toinen asia sitten on, kuinka tunnollisesti kukin opettaja ehtii ja osaa paneutua tehtäväänsä. Integrointiin tarvittava materiaali on koottava ja muokattava itse ja integrointiaika napattava soittotuntiajasta, joten soitonopettajan on todella ymmärrettävä musiikin perusteiden integroinnin tarpeellisuus, jotta hän näkisi vaivaa asian eteen. Oppiakseen näinkin laajasti musiikin perusteiden alkeita alakoululainen lapsi tarvitsee paljon toistoja ja kertausta.

Suullisesti meitä opettajia on lisäohjeistettu niin, että samoja asioita kerrataan tulevilla mupe-tunneilla, joten tavoitteena on ennemminkin oppilaan tutustuttaminen asioihin kuin niiden perusteellinen hallinta. Tähän viitannee myös sananmuoto kohdassa Mupe 1b:n suoritus:

SUORITUS

Soiton- tai laulunopettaja käy oppilaan kanssa kurssiin kuuluvat asiat läpi käyttäen oppilaan omia soitto- tai laulukappaleita ja muuta sopivaa materiaalia. Opettaja arvioi, milloin oppilas on valmis siirtymään Musiikin perusteet 1c:hen. (PSMO 2012, 5.)

2.3 Mupe 1b -asiat jousisoittajan näkökulmasta

Yleisesti ottaen mupe 1b -asiat liittyvät niin läheisesti soitonopetukseen, että niitä tulee käytyä oppilaan kanssa läpi ilmankin, että erityisesti kokisi panostavansa musiikin perusteiden integrointiin. Silti tämä ”soiton ohessa läpi käyminen” ei useinkaan tunnu johtavan siihen, että oppilas todella omaksuisi asiat. Useimmissa soittovihoissa uudet käsitteet tulevat esiin tippoittain, eikä niistä ole helppoa saada kokonaiskuvaa (Tikkanen

2006, 27). Lisäksi asiat saatetaan kertoa vihoissa vain kerran, eikä opeteltuja käsitteitä välttämättä edes sivuta sen jälkeen. Yhtenäisen integrointimateriaalin tarve on ollut selkeä ainakin opistomme jousisoitinopettajien keskuudessa. Kun sain kaksi uutta alttoviuluoppilasta, koin, että materiaalille oli erityinen tilaus ja materiaalintekoajatus alkoi itää mielessäni.

Mietin ensin, minkä mupe-aiheiden olin havainnut vuosien varrella tuottavan eniten päänsivua jousisoittajille ja huomasin aikaan saamani listan kuuluvan myös PSMO:n mupe 1b -tavoitteisiin ja sisältöön. Erityistä huomiota vaativiksi asioiksi nimesin jousisoitinopettajan näkökulmasta nuotinnimet, intervallit, asteikot ja soinnut sekä erityisesti alttoviulistille tärkeänä asiana g- ja f-avaimiin tutustumisen alttoavaimen rinnalla.

Miksi nuotinnimet ovat jousisoittajille hankala asia opittavaksi? Esimerkiksi pienet pianonsoittajat oppivat koskettimien nimet paljon helpommin, koska kaikki samannimiset sävelet näyttävät samanlaisilta: ne sijaitsevat koskettimistolla samanlaisessa kohdassa, vaikkapa c-sävelet kahden mustan koskettimen ryhmän vasemmalla puolella. Jousisoittajalla taas samannimiset sävelet soitetaan aivan eri kohdista otelautaa käyttäen eri sormia ja eri kieliä. Alttoviulussa d-sävel löytyy sekä c-kielen ykkössormella, g-kielen nelosella, vapaana d-kielenä että a-kielen kolmossormella soittaessa. Pienen jousisoittajan kannalta katsoen nuotinnimien opettelu on siis aika monimutkainen prosessi. Sen sijaan hänen ajatuskulussaan on tärkeämpää tietää, millä sormella ja millä kielellä kukin viivastolle kirjoitettu nuotti soitetaan. Vasta myöhemmin, sävelten ja sävellajien kirjon kasvaessa ja sormitusvaihtoehtojen moninaistuessa soittaja huomaa, ettei aina tarkalleen ymmärräkään, miltä nuottikuvan soivan lopputuloksen tulisi kuulostaa. Tällöin olisi suureksi avuksi, että nuoteilla olisi niiden oikeat nimet.

Intervallien tunnistamisen vaikeus liittyy samaan sorminumeroasiaan, ja toisaalta siihen, että viulu on melodiainstrumentti, jolla tavallisesti soitetaan vain yhtä säveltä kerrallaan. Sävelten välistä etäisyyttä on jousisoittimella havainnollista kuvata esim. hypynä kahden sormen yli sen sijaan, että käyttäisi intervallin oikeaa nimeä. Varsinkin pienillä soittajilla ajateltavaa tuntuu olevan tarpeeksi pelkissä sorminumerohypyissäkin. Aluksi intervallit ovat vain näitä hyppyjä sävelestä toiseen, ja varsinaisiin yhtä aikaa soiviin pariääniin perehdytään vasta kun jousi- sormitekniikan kehitys antaa myöten. Silloin tuntuukin jo luontevalta ottaa intervallien oikeat nimet käyttöön.

Vaikeudet asteikkojen ja sävellajien kanssa juontavat juurensa säveljonon puutteelliseen hallintaan. Sävelten tunnistaminen nimeltä on ensimmäinen tarvittava taito, mutta puoli- ja kokosävelaskelten vuorottelu juurisävelten jonossa on yhtä tärkeä. Koska jousisoittaja ei instrumentistaan näe, että e- ja f- tai h- ja c-sävelten välissä on muista juurisävelistä poiketen puoli sävelaskelta, on ylennys- tai alennusmerkkien vaikutusta vaikea hahmottaa. Ylennykset ja alennukset taas menevät helposti sekaisin ”korkeiden ja matalien” sormien kanssa.

Melodiainstrumentin soittajalle harmonia ja sointukäsite jää usein kaukaiseksi asiaksi. Toisaalta sointumerkeistä säestäminen on hyvä taito osata myös melodiainstrumentilla, ja mahdollista jopa aivan alkeistasolla. Sointuihin tutustuminen uudella tavalla – ei vain asteikon jälkeen toistuvana litaniana – onkin jousisoittajalle haastava ja mielenkiintoinen aluevaltaus, joka rikastuttaa yhteissoittomahdollisuuksia ja laajentaa ohjelmistoa.

Kun mupe 1b-materiaali suunnataan alttoviulistille, on mielekästä käyttää alttoviulistille tutuinta c-avainta. Siksi integraatiomateriaaliin on syytä liittää lopuksi myös katsaus muihin, mupe-tunneilla yleisemmin käytettyihin nuottiavaimiin.

3 Näkökulmia musiikin perusteiden ja soitonopetuksen integroimiseen

Vaikeuksia yhdistää musiikin perusteiden tunneilla opittuja asioita oman soittimen kanssa työskentelyyn on käsitelty useissa päättötyöissä. Sana integrointi onkin yleisesti soitonopettajien huulilla. Synonymisanakirja synonymit.fi (2012) löytää integroida-sanalle seuraavia synonyymejä: *yhdistää, parantaa, eheyttää, yhtenäistää, summata, integroitua ja yhdentyä*. Kun integroimme musiikin perusteita soitonopetukseen, pyrimme siis *yhdistämään* musiikin perusteiden asioita siihen, mitä soittotunnilla tapahtuu. Synonyymeistä myös *eheyttäminen* avaa asiaa omalla tavallaan; musiikkia ymmärretään eheämmin ja kokonaisemmin, kun musiikin perusteiden tunnilla opittu tieto kohtaa soittotilanteen. Innostava ajatus on myös se, että integroiminen *parantaisi* oppilaan musiikkisuhdetta. Kukapa ei opetuksessaan haluaisi pyrkiä siihen!

Mutta mitä haasteita tässä yhdistämistyössä kohdataan, kuinka niihin vastaamisessa onnistutaan ja mitä kehitysehdotuksia nousee esiin monista lopputöistä, joissa integroimista lähestytään erilaisista näkökulmista käsin? Tarkastelen seuraavaksi viittä työhöni läheisesti liittyvää opinnäytetyötä. Kaksi niistä on tehty Sibelius-Akatemian Sävel-

lyksen ja musiikinteorian osaston lopputyönä, kaksi Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian opinnäytetyönä ja yksi YAMK-lopputyönä Metropoliasissa. Musiikin perusteiden alkeiden opettamista lähestytään niin viulu-, sello-, mupe- kuin muskariopettajan näkökulmasta.

Silja Hurtig tutki Sibelius-Akatemian Teorian ja säveltapailun osaston lopputyössään ”Musiikin perusteiden ja soittamisen integraatio: viulun käyttö apuna musiikin perusteiden opetuksessa” soiton ja musiikin perusteiden integrointia. Pääkysymyksenään hän tutki, kuinka viulua voisi käyttää apukeinona musiikin perusteiden tunnilla. Jousisoittajien heikoksi kohdaksi Hurtig tunnistaa sävelten nimeämisen, mikä osaltaan vaikeuttaa myös monen muun asian hallintaa. Hurtig käytti musiikin perusteiden alkeiden kokeiluryhmässään apuna oppilaiden omia soittimia, viuluja ja alttoviuluja, ja säveljonoa havainnollistettiin niiden avulla. Tutkimustuloksissaan Hurtig toteaa, että integrointi motivoi oppilaita, ja uuden asian miettiminen myös itse soittamalla ja oppilaiden oman ohjelmiston käyttäminen tunnilla teki asioista konkreettisia (Hurtig 2010, 39). Sävelnimien oppimisen vaikeutta on tutkinut myös Kaisu Asikainen, jonka tutkimukseen Hurtig monessa kohdassa viittaa (Hurtig 2010, esim. 39).

Kaisu Asikaisen lopputyö ”Säveljonon hallinta ja musiikin teoria-aineiden oppimisvaikeudet” (Sibelius-Akatemian Sävellyksen ja musiikinteorian osasto 2005) säveljonon hallinnan yhteyksistä musiikin perusteiden oppimisvaikeuksiin on saanut ansaittua huomiota monissa muissa tutkimuksissa. Se, että opiskelija ei tunnista säveliä nimeltä, johtaa ongelmiin ymmärtää montaa muutakin asiaa musiikin perusteissa; esimerkiksi asteikkojen ja intervallien hahmottaminen vaikeutuu (Asikainen 2005, 7). Asia koskee siis hyvin läheisesti omaa opinnäytetyötäni ja antaa viitteitä siihen, mitä jousisoitonopettaja voisi tehdä eri tavalla, jotta musiikin perusteiden hallitseminen olisi hänen oppilailleen helpompaa.

Asikainen toteaa, että sävelnimijonon ”c-d-e-f-g-a-h” hallitseminen jää usein hyvin pinnalliseksi. ”Loru” täytyy ensimmäisessä vaiheessa aloittaa alusta asti, jotta tietyn säveln paikka jonossa hahmotetaan, ja sävelnimijonon hallinta jääkin – kokemuksestani ainakin jousisoittajilla – harmillisen usein tälle tasolle, koska sävelnimien käyttö jää herkästi nuottisymbolien lukemisen varjoon. (Asikainen 2005, 26.) Sävelsuhteiden puutteellinen ymmärtäminen johtuu osittain siitä, että soittotunneilla asiaa lähestytään yksipuolisesti nuottikuvasta käsin. Se, että soitonopetuksessa turvaudutaan nuottokuvaan hyvin varhain, näyttää siis haittaavan sävelnimijonon hallinnan kehitystä ja taitoa

suhteuttaa sävelnimet nuottiviivastoon. (Asikainen 2005, 75.) Korvakuulolta soittaminen ja sormien nimeäminen soivan äänen mukaan ilman nuotteihin tuijottamista antavat asialle uusia näkökulmia ja nimien omaksuminen helpottuu. Tämä ajatus oli minulle uusi – en ollut ennen tullut ajatelleeksi, että varhainen nuotinluvun opettaminen jousisoittajalle tyypillisesti sorminumeroiden avulla voisi haitata myöhäisempää sävelnimien omaksumista ja sävelsuhteiden perusteellista ymmärtämistä.

Erja Kaisla on viulupedagogi, joka huomasi viuluoppilaidensa vastahakoisuuden men-
nä mupe-tunneille kymmenvuotiaina, kun he olivat jo sitä ennen soittaneet useamman vuoden viulua. Musiikin perusteiden opiskelu ei tuntunut nivoutuvan soittoharrastukseen, olihan viulunsoiton opiskelu sujunut mukavasti ilmankin teorialunteja. Mupeasioita ei myöskään aina osattu yhdistää soittotunnilla esiin tuleviin teoreettisiin kysymyksiin. (Kaisla 2009, 6.) Kaisla päätyi kokeilemaan musiikin perusteiden integroimista 5-6-vuotiaiden vasta-alkajien kanssa ja teki tämän tiimoilta Metropolian YAMK-opinnäytetyönsä ”Paperimaanantai – musiikin perusteiden alkeita ja viulunsoittoa sekä kolmen musiikkiopiston käytänteitä polulla muskarista musiikin perusteisiin”. Puolen vuoden aikana vasta-alkajien alkeisteoriaryhmässä päästiin tutustumaan jo kaikkiin ensimmäisen sormiryhmittelyn mukaisiin absoluuttisiin nuotin nimiin g-, d- ja a-kielillä. Nimet osattiin niin viulun kielellä kuin nuottikuvassa, mikä ainakin näin viuluopettajakollegan näkökulmasta on kunnioitettava saavutus! (Kaisla 2009, 94.)

Viuluryhmäkokeilunsa perusteella Kaisla näkee, että musiikin perusteiden integrointi heti soittoharrastuksen alussa ryhmätunnilla soitonopettajan kanssa toisi mukanaan monia hyviä asioita: omalla tunnilla olisi aikaa keskittyä soittotaidon hiomiseen ja ryhmätunnilla integroitaisi soittoon mukaan musiikin perusteita. Samalla pieni oppilas saisi harrastuksensa tueksi ryhmän ja toisaalta kahdesti viikossa tunnilla käyminen vauhdittaisi soitossa eteenpäin pääsemistä. (Kaisla 2009, 94.) Tähän opetuksen järjestämiskysymykseen otetaan kantaa muissakin tutkimuksissa. Myös sellonsoiton opettaja Erja Riikonen, joka Stadian opinnäytetyössään ”Musiikinteorian ja sellonsoiton integrointi. Alkeisoppimateriaalit vertailussa” teki materiaalianalyysin käytetyimmistä sello- ja alkeisteoriakirjoista, päätyy ehdottamaan yhteismusisoinnin integroimista musiikin perusteisiin opintojen alkeissa esimerkiksi sellistien ryhmäsoittotunnilla. Tällöin asiat voisi esittää käytännönläheisesti osana sellonsoittoa. Kenties myös joidenkin oppilaiden negatiivinen asenne musiikin perusteiden tunteja kohtaan voitaisi välttää tällä järjestelyllä. (Riikonen 2006, 50.) Tämä ehdotus on yhteneväinen Opetushallituksen ohjeistuk-

sen kanssa – myös siellä on esitetty ajatus musiikin perusteiden opetuksen järjestämisestä soveltuvien osien yhteismusisointiin integroituna (OPH 2002, 17).

Toinen Riikosen ehdotus oli, että musiikin perusteiden alkeisryhmät olisivat instrumenttikohtaisia. Tällöin asiat voisi paremmin ottaa esille instrumentille ominaisessa järjestyksessä, ja musiikin perusteiden tunnilla voisi käyttää soittotunnilta tuttua ohjelmistoa. (Riikonen 2006, 50.) Myös Hurtig teki huomioita jousisoittajien ja varsinaisen tutkimuksensa ulkopuolisen pianistien mupe-ryhmän välillä ja totesi, että pianistien ryhmässä asiat omaksuttiin helpommin todennäköisesti siksi, että pianistien harmoniantuntemuksesta on hyötyä mupe-tunneilla. Näin myös Hurtig kokee tärkeänä, että mupe-tunneilla voitaisi ottaa oppilaan soittotausta huomioon (Hurtig 2010, 46) ja koota tietyn soittimen soittajat samaan mupe-ryhmään. Tällä järjestelyllä soittimet ja soittajien erilaiset tarpeet voitaisiin huomioida yksilöllisemmin (Hurtig 2010, 49). Kuten jo edellisessä luvussa totesin, myös SML:n Musiikin perusteiden opetussuunnitelmassa nostetaan esille tämä asia – liikkeelle lähteminen oppilaan omista lähtökohdista esimerkiksi eriyttämällä alkuvaiheen opetusta oppilaiden soittimien mukaan (SML 2005, 2).

Sekä Hurtig että Riikonen peräänkuuluttavat soitonopettajia kantamaan oman osansa integroimisvastuusta. Hurtig mainitsee, että usein integrointitehtävä sysätään kokonaan mupe-opettajalle, vaikka tällä on monasti opetettavanaan iso ryhmä, jolloin henkilökohtaiset kontaktit jäävät pakostakin vähemmälle kuin vaikkapa soittotuntitilanteissa. Hän vetoaakin SML:n uudistuneisiin opetussuunnitelmiin, joissa myös soitonopettajat sitoutetaan integrointiin. Sekä mupe- että soitonopettajan tulee kantaa vastuunsa tässä asiassa. (Hurtig 2010, 44.) Riikonen painottaa molempien aineiden opettajien yhteistyötä integroimisen sujumiseksi – soittotunnilla voi esim. tehdä säestysääniä mupe-ohjelmistoon (Riikonen 2006, 50).

Ilahduttava on myös Hurtigin esittämä ajatus, että instrumenttiopettajien koulutukseen lisättäisi pieni annos mupe-pedagogiikkaa (Hurtig 2010, 49). Osallistuttuani toiminnallisia työtapoja soveltaneelle musiikin perusteiden didaktiikan kurssille voin itsekini allekirjoittaa tuon ajatuksen – soitonopettajia auttaisi ja motivoisi integrointityössä, jos heillä olisi didaktinen kokonaiskuva opetettavista asioista ja nykypäivän mupe-tuntien työta-voista. Kaisla toteaa, että tutustuttuaan opinnäytetyötä tehdessään tarkemmin mupe 1 -sisältöön, hän osaa nyt johdatella oppilaitaan soveltamaan mupe-tunnilla opittuja asioita myös soittotunnilla (Kaisla 2009, 93). Tuo toteamus tuntui kovin tutulta – keskittyessäni integroimaan musiikin perusteita pienten alltoviuluoppilaideni tunneilla huomasin

jakelevani tiedonmurusia auliisti myös muiden oppilaiden tunneilla. Välillä hämmästyin siitä, kuinka hataria käsityksiä joillain monta vuotta mupe-tunneilla istuneilla oppilaillani oli, kun taas toiset kyllä olivat ymmärtäneet perusasiat ja osasivat soveltaa niitä ilahduttavasti myös käytäntöön.

Innostavia ja toiminnallisia työtapoja mupe-opettajan työssään käyttivät niin Hurtig kuin Asikainenkin, ja Kaisla oli myös integrointitunneillaan ihailtavan kekseliäs soveltaen rytmikkaa ja kooten materiaalia usealta suunnalta. Oman kortensa monipuoliseen integraatiotyöskentelyyn kantaa myös varhaisiän musiikkikasvattaja Laura Tikkanen, joka Stadian opinnäytetyössään testasi musiikin perusteiden opettamista elämyksellisen ja toiminnallisen viiden kerran tuntikokonaisuuden kautta neljän alakoululaisen viulistin ryhmälle. Myös kouluikäiset näyttivät hyötyvän siitä, että tunnit olivat elämyksellisiä ja monipuolisia sisältäen muskarista tuttuja toimintatapoja: laulua, soittoa, liikkumista ja kuuntelua (Tikkanen 2005). Soittamista, laulamista ja liikuntaa mupe-opetuksen menetelminä suositellaan myös valtakunnallisen opetussuunnitelman liitteessä (SML 2005, 18).

Integroinnin innostavuudesta olivat vakuuttuneita niin Kaisla (Kaisla 2009, 88) kuin Hurtigkin (Hurtig 2010, 39). Oman soitto-ohjelmiston käyttöä mupe-asioiden opettelussa korostaa Hurtig – se teki asioista konkreettisia (Hurtig 2010, 39). Riikonen ehdottaa tässäkin asiassa vastavuoroisuutta: myös soittotunnilla voidaan soittaa mupe-ohjelmistoa ja tehdä omalle soittimelle sopivia sovituksia näihin lauluihin (Riikonen 2006, 50) Sovittamiseen ja jopa säveltämiseen kannustetaan niin ikään SML:n valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa (SML 2005, 2):

Musiikin ja musisoinnin käytännön tulee olla elävä osa opetusta. Oppilaiden omaa ohjelmistoa voidaan opetuksessa käyttää monin eri tavoin sekä opittavien käsitteiden havainnollistajana että erilaisten analyysi- ja kuuntelutehtävien materiaalina. Soitto-, kuuntelu- ja analyysitehtävinä on suositeltavaa käyttää monipuolisesti aitoja musiikkiesimerkkejä: klassisia teoskatkelmia ja tuttuja lauluja (kansan- ja lastenlauluja, iskelmiä jne.), mutta myös esimerkiksi oppilaiden omia sävellyksiä. On tärkeää rohkaista oppilaan omaa tekemistä ja ohjata monipuoliseen muusikkouteen – säveltämiseen, sovittamiseen, yhteismusisointiin.

Vaikka oppilaan omasta soitto-ohjelmistosta löytyy käytännön materiaalia integroimiseen, mupe-asioiden kokonaisuutta saattaa olla vaikea hahmottaa. Tämän totesi myös Riikonen (2006) analysoidessaan sellonsoiton alkeiskouluja sekä toisaalta mupe-materiaalia pienen sellonsoittajan näkökulmasta:

Aineiden integrointi vaatii musiikinteorian opettajien ja soiton opettajien aktiivisuutta ja yhteistyötä sekä uusia integrointiin tähtääviä oppimateriaaleja.

Uskon, että tällaisesta asiasta kokoavasta ja ne oman soittimen kautta esittelevästä materiaalista on hyötyä erityisesti silloin, kun mupe-tunnilla yleisimmin käytettävä g-avain on soittajalle ennestään tuntematon. Tällaista materiaalia lähdin keväällä luomaan omille alttoviuluoppilailleni.

4 Projektin kulku

Tässä luvussa kuvailen kevätlukukauden 2012 kestänyttä integroimisprojektiani, jolloin tein alttoviulistin mupe 1b -materiaalin ja kävin sen läpi kahden oppilaani kanssa heidän soittotuntiansa yhteydessä.

4.1 Kohderyhmänä omat oppilaat

Tein musiikin perusteiden alkeismateriaalia kahdelle 8-vuotiaalle tytölle, jotka olivat ensimmäistä vuotta alttoviuluoppilainani. Tytöt olivat soittaneet viulua kaksi vuotta viuluryhmässä ja päässeet sitten pääsykokeiden kautta Porvoonseudun musiikkiopistoon varsinaisiksi oppilaiksi pääaineen vaihtuessa alttoviuluksi. Alttoviulun opiskelu aloitettiin syksyllä, ja luomaani mupe-materiaalia käsiteltiin omilla soittotunneilla kevätkauden ajan. Materiaali koostuu opetuspapereista, joissa kussakin tarkastellaan kerrallaan yhtä musiikin perusteiden 1-tasoon kuuluvaa aihetta alttoviulistin näkökulmasta, sekä näihin liittyvistä tehtäväpapereista, joiden tarkoitus on kontrolloida uuden asian perille menoa. Lisäksi materiaaliin liittyy kaksi pientä alttoviulutrioa, jotka on sävelletty kevään lopun kertaustunneille. Kerättyäni kevään ajan huomioita materiaalin toimivuudesta tein siitä syksyllä uudistetun version tulevaisuuden varalle.

Porvoonseudun musiikkiopistossa mupe 1 on jaettu kolmeen eri vaiheeseen. Nuorimmat ohjataan vapaaehtoiseen mupe 1a -ryhmään, jossa muskariopettajan johdolla jatketaan siitä, mihin muskarissa on musiikin perusteissa päästy. Mupe 1b on soitonopettajan vastuulla. Hänen tehtävänä on käydä kunkin oppilaan kanssa soittotunneilla läpi musiikin perusteiden alkeita – niitä ns. teoria-asioita. Seuraavan vuoden mupe 1c -tunnit ovat säveltapailupainotteisia tunteja opiston mupe-opettajan johdolla. Juuri tästä 1c -vuoden säveltapailupainotteisuudesta johtuen 1b -opetuksen onnistuminen soitto-

tunnilla on tärkeää. Ilman integroinnin aikaan saamaa teoreettisten käsitteiden hallintaa oppilas saattaa alusta lähtien kokea mupe-tunneille osallistumisen vastenmieliseksi, koska ei ymmärrä tunneilla käytettyjä termejä.

4.2 Integroitimateriaalin asioiden rajaaminen

Integroitimateriaalin tarkoitus oli siis valmistaa alttoviuluoppilaitani mupe 1c -tunneille. Koska tämänkaltainen integrointi tehdään soitonopetuksen jo päästyä vauhtiin, en pyrkinyt tekemään materiaalista kaiken kattavaa, vaan keskityin vain niihin asioihin, jotka olin huomannut jousisoittajille mupe-opetuksessa haastavimmiksi. Jotkin asiat, kuten se, että nuotit kirjoitetaan viivastolla viivoille ja väleihin, tuntuivat itsestään selviltä. Myös esim. nuottien aika-arvoja kerrataan luonnostaan jatkuvasti soittamisen yhteydessä, ja kappaleiden muotorakenteita ja musiikkisanastoa käydään läpi, kun siihen on aihetta. Siksi näitä asioita ei ole materiaalissa otettu esiin, vaikka ne PSMO:n opetussuunnitelmassa kuuluvatkin mupe 1b -asioihin. Integroitimateriaalin aiheiksi valikoituivat nuotinnimet oktaavialoineen, intervallit, soinnut, asteikot ja tutuimmat sävellajit, sekä alttoviulistille tärkeänä asiana g- ja f-avaimiin tutustuminen. Olen perustellut tarkemmin aiheiden valintaa luvussa 2.3.

Relatiivisen solmisaation ottamista mukaan materiaaliin harkitsin, vaikei säveltapailun opettamista meiltä opettajilta edellytetäkään – se on mupe 1c -vuoden asia. Jätin solmisaation lopulta kokonaisuuden ulkopuolelle, vaikka huomasin materiaalia luodessani, että sen käyttö olisi helpottanut esimerkiksi asteikkojen selittämistä. Itse en ole kuitenkaan vielä osannut tuoda solfanimiä luontevasti jokapäiväiseen soittotuntikäytäntöön, ja toisaalta materiaali on näin ilman solmisointia laajemman opettajaryhmän käytettävissä.

4.3 Materiaalin esittely ja huomioita sen käytöstä

Tein materiaalia sitä mukaan kun edellinen asia oli käyty läpi. Näin pystyin huomioimaan mahdolliset eteen tulleet vaikeudet edellisten asioiden opettelussa ja miettimään aina uudelleen, millä tavoin saisin asian esitettyä mahdollisimman selkeästi. Käytimme soittotunnilla aikaa integroitimateriaaliin paneutumiseen lähes joka viikko noin vartin verran opetellen uutta asiaa ja tarkistaen kotitehtäviä. PSMO:ssa laajan oppimäärän soitonopetusta annetaan heti alusta asti 45 minuuttia viikossa, joten ajan käyttäminen

integrointiin oli mahdollista, vaikka varsinaiseen soittamiseen käytetty aika harmillisesti kutistuikin. Omaa alttoviulua käytettiin toki mukana myös mupe-asioiden opettelussa.

Pyrin jakamaan asiat tarpeeksi pieniksi kokonaisuuksiksi – yhden käsin kirjoitetun A4-sivun tuli riittää selittämään asia yksinkertaisesti. Lisäksi tein asiaan liittyen harjoituspaperin, jolla pyrin testaamaan asian ymmärtämistä. Tietoiskupapereita tuli lopulta yhteensä yhdeksän ja harjoituspapereita muutama vähemmän. Kevään lopuksi ker-tasimme asioita kahdella yhteistunnilla soitinten kanssa, ja näitä tunteja varten sävelsin pari alttotrioa, joissa käsiteltiin koko- ja puolisävelaskeleita. Materiaali löytyy kokonai-suudessaan liitteestä 1.

Seuraavaksi käsittelen materiaalia ja sen käyttöä tunneilla hiukan tarkemmin. Teen samalla pieniä parannusehdotuksia kieliasuun ja asioiden ryhmittelyyn. Näitä merkintö-jä käytin apuna tehdessäni kesän jälkeen materiaalin uudistettua versiota.

4.3.1 Musiikin aakkoset – sävelten nimet ja oktaavialat

Sävelten nimet on helppo opettaa, kun vertaa niitä aakkosiin ja selvittää kolme eroa-vaaisuutta: b onkin h, luetteleminen aloitetaan tavallisesti c-sävelestä ja g:n jälkeen tulee uudelleen a.

C-avainta lukevalle alttoviulistille myös c:n sijoittaminen viivastolle käy helposti: kes-kimmäisellä viivalla on c, jonka nimesimme keski-c:ksi eli yksiviivaiseksi c:ksi.

Oktaavialojen hahmottaminen on jo hankalampaa, koska pieni soittaja ei ole tottunut käsittelemään nuotteja niiden absoluuttisilla nimillä, ja nyt pitäisi vielä omaksua eri ta-voin kirjoitettuja ja kutsuttuja c-säveliä. Keskityin oktaavialoissa alttoviulistille tutuimpiin, mutta selitin myös sellistien suuren oktaavialan ja mainitsin viulistien kolmiviivaiset nuo-tit.

Käytin nuotinnimistä kertoessani suuria kirjaimia, koska se näytti mielestäni selkeältä tavalta. Tarkistettuani kirjoitustavan oppimateriaaleista sekä kollegaltani jälkikäteen opin, että suomen kielessä nuotinnimet kirjoitetaan pienillä aakkosilla.

Nuotinnimet kirjoitetaan pienellä kirjaimella siis harjoituksissakin, joten lausearvoituk-sissa olisi hyvä kirjoittaa myös valmiit kirjaimet pienaakkosilla. Harjoituksissa on lisäksi

hyvä ilmaista, milloin pelkät nuotinnimet riittävät ja milloin on tarkoitus käyttää myös oktaavialoja.

Ensimmäisen paperin aihe, nuotinnimet ja oktaavialat, ei sinänsä tunnu isolta asialta kerralla opeteltavaksi. Kotitehtäviä tarkastaessani huomasin kuitenkin, että jo pelkissä nuottien nimissä olisi ollut tarpeeksi ajateltavaa yhdelle kerralle. Tutustuttuani Kaisu Asikaisen säveljonon hallintaa käsittelevään tutkimukseen ymmärsin myös, että sävelnimiä olisi kannattanut harjoitella aluksi ilman nuottiviivastoa pelkän soittimen kanssa ja vasta sitten yhdistää sävelet niiden paikkoihin viivastolla. Oktaavialoihin paneutuminen erillisellä kerralla olisi selkeyttänyt molempien asioiden omaksumista.

4.3.2 Merkilliset merkit – ylennys, alennus ja palautus

Ylennysmerkit ovat pienelle alttoviulistille tutumpia kuin alennukset tai palautukset, koska ensin opeteltavan sormiryhmittelyn (kakkos- ja kolmossormien välissä on puolissävelaskel) mukaiset duurit ovat C-duuria lukuun ottamatta ylennysmerkkisiä. Siksi ylennysmerkkien opettelusta on luontevin aloittaa. Jousisoittajan on tärkeää ymmärtää, että ylennysmerkin vaikutuksesta soittajan sormi siirtyy lähemmäs tallaa. Esimerkkinä käytin d-kielen kakkossormen siirtämistä matalasta kakkosesta korkeaksi eli f-sävelestä fissäksi. Tämä oli esimerkkinä osuva, sillä soittotunnilla oli juuri tullut eteen uutena asiana ns. toinen sormiryhmittely eli arkikielellä ”matalat kakkoset” ja näin molempiin säveliin oli tutustuttu myös alttoviulukoulussa.

Alennusmerkki siirtää soittajan sormen kauemmas tallasta – se on helppo ymmärtää, kun vertaa asiaa ylennysmerkkien vaikutukseen. Vaikeampaa onkin sitten tajuta, miksi tarvitaan alennusmerkki, että g-kielen korkeasta kakkossormesta tulee matala, kun d-kielellä f ilman merkkejä on matala kakkonen. Puolisävelaskelten ja kokosävelaskelten vuorottelu juurisävelten jonossa oli vasta seuraava opettelu kohde, ja jätin siksi tämän kysymyksen tarkastelun tietoisesti vaille huomiota. Alennusmerkillisten äänten nimeämisen opettelu olisi tarvinnut enemmän huomiota – sen huomasin kotitehtäviä tarkistaessani. Varsinkin poikkeukselliset nimet eli es, as ja b saivat erottua tekstistä selvemmin vaikkapa alleviivaten tai tukevammin kirjoitettuna.

Palautusmerkin selittäminen kumoamismerkkinä tuntui oppilaista luontevalta. Maininta pysyvistä etumerkinnoista ja paikallismerkeistä oli tuhdin tietopaketin lopuksi selitetty vain lyhyesti, mutta sitä asiaa oli sivuttu jo tunneilla.

Tässä vaiheessa panin merkille, että teoria-asioissa käsitteitä tulee vastaan 2-luokkalaisen vastaanottokykyyn nähden selkeästi suuri määrä. Opettajan (ja opetetavan materiaalin) pitää osata nivoa oudot sanat todella vahvasti käytäntöön, jotta käsitteistö vähitellen tulee ymmärretyksi ja omaksutuksi.

Jos ensimmäiseen asiakokonaisuuteen eli juurisävelten nimeämiseen ja oktaavialoihin tutustumiseen käytetään hiukan enemmän aikaa, on helpompi omaksua ylennettyjen ja alennettujen sävelten nimet ja hallita ne eri oktaavialoissakin. 'Merkilliset merkit' -paperin jakaminen kahteen tai kolmeen jaksoon on silti perusteltua – sekä ylennys-, alennus- että palautusmerkeille on tällöin omat opetuskertansa ja erilliset tehtäväosionsa ja näin uudet käsitteet tulevat esiin sopivasti yksi kerrallaan.

4.3.3 Pienet ja suuret askeleet

Kolmantena aiheena oli puoli- ja kokosävelaskeleisiin tutustuminen. Viulistille (ja alttoviulistille) tämä on toisaalta tuttuakin tutumpi asia: sormet joko laitetaan vierekkäin tai ne ovat erillään toisistaan. Toisaalta sen hahmottaminen, että joidenkin juurisävelten välissä on aina puolisävelaskel – ja vielä näiden sävelten nimien muistaminen – näyttää viuluopettajan näkökulmasta olevan niitä hankalimpia asioita saada oppilaat muistamaan. Usein ”korkea kakkonen” sekoitetaan ylennysmerkkilliseen nuottiin tai ”matalan kakkosen” edessä luullaan olevan alennusmerkki, vaikka asia ei aina näin olekaan. Tämän haasteellisen asian opetteluun tartuimme siis seuraavaksi.

Tällä kertaa ymmärsin yksinkertaistaa asian opettelua jättämällä edellisessä paperissa opetellut monenkirjavat merkit vielä sikseen ja keskittymällä asian esittämiseen pelkkin juurisävelten avulla. Asia tuntui tulleen ymmärretyksi verrattain hyvin ja tehtäväpaperin alkupuolen selkeät koko- vai puolisävelaskel? -tehtävät menivät hyvin. Paperin loppupuolelle innostuin rakentamaan C-duuri- ja a-molliasteikot, joiden yhteydessä olevaa täydennystehtävää en tarkoittanutkaan kotitehtäväksi, vaan teimme sen oppilaan kanssa tunnilla. Ajattelin täydennystehtävää sillaksi uuteen asiaan; kun koko- ja puolisävelaskelaita laitetaan jonoksi, syntyy asteikkoja. Jälkikäteen katsellen täydennystehtävä on sekavan näköinen eikä uuden asian opettelu muutenkaan puolla paikkaansa tehtäväpaperissa.

4.3.4 Merkillisiä askeleita

Onnistuneen juurisävelten puolisävelaskelopetuksen jälkeen oli aika ottaa käyttöön myös ylennys- ja alennusmerkit puoli- tai kokosävelaskelia muodostettaessa. Tämä oli erityisesti toisen oppilaani mielestä jännittävää. Puolisävelaskel siirtyi noin vain ylennysmerkin avulla ykkös- ja kakkossormen välistä kakkos- ja kolmosormen väliin! Enharmonisiin säveliin tutustuessa oli kuin tytön pään yläpuolella olisi syttynyt lamppu – kaksi erinäköistä säveltä, jotka kuulostavatkin aivan samalta – hauskaa! Toiselle oppilaalle tietopaketti tuntui aika tuhdilta, ja harjoitukset olisivat voineet olla selkeästi helpompia käyttäen vain niitä aivan tavallisimpia eteen tulevia ylennettyjä ja alennettuja säveliä.

Enharmonisuudesta kertovan viimeisen lauseen muotoilisin uudelleen: ”Kun samankorkeinen ääni kirjoitetaan kahdella eri tavalla, näitä säveliä kutsutaan ENHARMONISIKSI säveliksi.” Lisäksi tämän jälkeen tuleva huomio enharmonisten sävelten muodostamisesta silloin, kun juurisävelten välillä on vain puoli sävelaskelta, olisi selkeämpi, jos kunkin enharmonisen sävelparin viereen olisi kuvattu asia myös nuotein. Tärkein asia on kuitenkin tehdä havainnot käyttäen omaa soitinta.

4.3.5 Askeleista asteikoksi: duurit ja mollit

Viidennellä kerralla tutustuimme duuriasteikkoon. Tarkasteltavana oli ensin C-duuriasteikko, josta etsimme puolisävelaskelten paikat, ja sitten muut duurit kahteen etumerkintään asti. Tämä on myös PSMO:n opetussuunnitelman suositus mupe 1:n aikana opeteltavista duuriasteikoista (PSMO 2012, 5).

Tunnilla yhdessä tehty tehtävä mahtui samalle paperille itse asian kanssa - laitoimme muiden opeteltavien asteikkojen ylennys- ja alennusmerkit oikeille paikoilleen ottamalla mallia C-duurin koko- ja puolisävelaskelten vuorottelusta.

Duuripaperin tehtävät on tarkoitettu tehtäväksi yhdessä opettajan kanssa, ja se on selkeää mainita. D-duuria muodostettaessa tehtävänanto voisi kuulua selkeämmin: ”Lisää toinen ylennysmerkki, että saat D-duurin!” ja B-duurin tehtävänanto taas: ”B-duurissa on alku- ja loppusävelen lisäksi myös toinen alennusmerkki – löydätkö sille paikan?”

Mollipaperi on sisällöltään hyvin samankaltainen. Paperin lopussa on lisäksi lyhyesti kirjattu ylös opeteltujen asteikkojen etumerkinnät ja sekä duurin että mollin perussävellet. Kotitehtävä oli siis muistaa asteikkojen nimet kahteen etumerkintään asti. Tehtävä on turhan kompakti, ja asia tuskin jää päähän tällä maininnalla.

Duuriasteikon ja molliasteikon rajaaminen omiin opetustuokioihinsa tuntui jaksottavan asian sopivan kokoisiksi paloiksi. Rinnakkaisduurien ja -mollien yhteys jäi kuitenkin tästä syystä hiukan hämäräksi – ehkä siis tarvitaan vielä osaset yhdistävä palanen opetusta. Jollain tavalla koko asteikkoasia jäi liian teoreettiselle tasolle. Uskon, että solmisaationimien käytöstä olisi tässä asiassa ollut iso hyöty. Yhteisellä kertaustunnilla soitimme duuri- ja molliportaista ja se toi asiaa käytännöllisemmälle tasolle.

4.3.6 Kolme säveltä muodostaa kolmisoinnun

Duuri- ja mollikolmisointujen opettelu ja erottaminen oli tytöille mieluinen tehtävä. Tutustuimme sointuihin vain perusmuodossa, ja samalla tuli tutuksi käsite ”terssi”, jonka vielä tarkensimme joko pieneksi tai suureksi. Tämä kurkistus sointujen ihmeellisen maailmaan oli selkeästi sopivan kokoinen ja riittää myös oppilaitoksen opetussuunnitelman mukaan tässä vaiheessa.

Paperin lopussa olevan mollisointujen koostumuksesta kertovan lauseen muuttaisin: ”MOLLISOINNUSSE alempi terssi on PIENI ja ylempi terssi SUURI”. Tämä järjestys tuntuu loogisemmalta, kun vertaa sitä duurisoinnusta kertovaan lauseeseen ja suur-aakkosin kirjoitettujen sanojen tuomaan lausepainotukseen.

Tehtäväpaperissa käytetyt duuri- ja mollisointujen reaalisointumerkinnät tulevat selviksi, kun ensimmäisen kerran niitä käyttäessä kertoo saman myös sanoin, siis esimerkiksi ”C (C-duurisointu) ja Cm (c-mollisointu)”.

4.3.7 Intressantit intervallit

Sekunneista muodostuvien asteikkojen ja tersseistä koostuvien sointujen jälkeen oli luontevaa jatkaa tutustumista muihin intervaleihin. Kvintin kohdalla on jousisoittajia koskeva huomio: ”Aina kun virität, kuuntelet kvinttejä.” Kvarttia esitellessä voisi tietenkin mainita, että kontrabasson kielet viritetään kvartin välein.

Kolmisoinnuista ja intervalleista oli tämän jälkeen yhteinen tehtäväpaperi, josta riitti puuhaa useammaksikin kotitehtäväksi. Sointutehtävät olivat tytöille intervalleja helpompia. Intervallitehtävissä olisi voinut olla suhteessa enemmän suppeita intervalleja, koska myös soitto-ohjelmistossa valtaosa on näitä intervalleja ja niiden tunnistaminen tässä vaiheessa opiskelua siten huomattavasti laajoja intervalleja tärkeämpää. Intervallipaperin harjoituksia pohdin tarkemmin alaluvussa 5.3.

4.3.8 Avainasiaa

Alttoviulunsoittajan kannalta ehdottoman tärkeä asia on muihin nuottiavaimiin tutustuminen. Soittotunneilla tämä tulee eteen tavallisesti aika myöhäisessä vaiheessa, joten mupe-tunneille mentäessä g-avain on monesti uusi tuttavuus – puhumattakaan f-avaimesta. Jousisoittajan kannalta asian ymmärtämistä helpottaa ajatus viulistin, alttoviulistin ja sellistin omista avaimista – onhan soittimilla myös omat äänialansa. Silti paljon menee ensimmäisellä tutustumiskerralla vielä yli ymmärryksen. Materiaalia tehdesäni mietin pitkään, kuinka asian saisi selitettyä mahdollisimman selkeästi. Toinen tytöistä pääsikin uusien klaavien kanssa jo hyvin alkuun. Avainasiaa -opetusosuuden jakaminen kahteen osaan siten, että ensin tutustuttaisiin viulistien g-avaimeen ja vasta toisella tunnilla sellistien f-avaimeen selkeyttäisi kuitenkin uuden asian opettelua. Kolmen nuottiavaimen yhtäaikainen vertailu on liian iso paketti keskivertoalakoululaiselle.

Tehtävistä mukavin oli tutun laulunpätkä kirjoittaminen uudelle avaimelle ja sen soittaminen. Tämäntapaisia harjoituksia olisi voinut olla muutama lisää, ja jos mukana tunnilta olisi ollut viulisti- ja sellistikavereita, niin asia olisi varmaan tullut vielä paremmin ymmärretyksi.

4.3.9 Kahden kertaustunnin sisältö

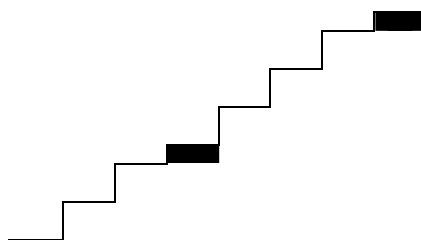
Kevään lopulla, kun kaikki integrointipaperit ja -tehtävät oli käyty läpi, pidin tytöille kaksi yhteistä kertaustuntia. Keskityimme tunneilla kertaamaan koko- ja puolisävelaskeleita sekä duuri- ja molliasteikkoa.

Aloitimme soittamalla kokoaskelia yhdellä kielellä. Toinen tytöistä huomasi heti, mitä on tulossa: ”Mutta eihän meillä ole vielä ollut korkeita kolmosia!” Huomasimme, miten vaikea on kuulla puhtaiksi kokosävelaskeleita, jos välissä ei ole sopivasti puolikkaita. Soitimme sitten säveltämäni trion ”Kokoaskelia keinutellen”, mikä sujui yllättävän muka-

vasti. Huomioimme myös, että kappaleella ei oikein ollut luontevaa ”kotia”, perussäveltä, kun kaikki intervallit olivat samanlaisia.

Sitten soitimme sormet vierekkäin puolisävelaskeleita (1-2-3-4), ja toisaalta saman yhtä sormea liu’uttaen, siis 1-2-2-3 tai 2-3-3-4. Tämä oli tyttöjen mielestä helpompaa ja myös tutumpaa, ja innosti siksi kokosävelaskelia paremmin. Toinen trio, ”Kivoja kiemuroita”, oli mukava soittaa.

Piirsimme tussitaululle duuriportaatt (kuvio 1.) ja soitimme niiden avulla duuriasteikkoja. Lähdimme liikkeelle eri sormista, jolloin pääsimme käyttämään oudompiakin sormiryhmittelyjä (aloitussormet 0, 3, 1 ja matala 2). Soittelu portaita apuna käyttäen oli havainnollista ja tuntui, että jotain tärkeää duuriasteikon olemuksesta meni perille käytännön kautta kokeillen.

Kuvio 1. Duuriportaatt

Toisella tunnilla kertosimme koko- ja puolisävelaskellaulut ja rakensimme luonnollisen mollin portaatt taululle yhdessä. Molliportaissa soittaessa aloitimme asteikon vapaakielistä, jotta ero duuriin tuntuisi havainnollisimmalta. Ratkaisimme lauluarvoituksia siten, että näytin portailla laulun pätkän ja katsottuaan sen läpi pari kertaa tytöt soittivat mukana ja yrittivät samalla tunnistaa melodian. Välillä tuttuakaan laulu ei tuntunut tutulta, kun keskittymisestä suuri osa meni portaiden seuraamiseen. Duuriportailla (perussävelenä vapaakieli) tehdyt arvoitukset olivat selkeästi helpompia.

Portaiden käyttö tuntui havainnolliselle tavalle esittää melodioita ja soveltaa asteikkosoittoa. Sitä aion tehdä jatkossakin. Välivaiheena ennen melodian soittamista voisi sävelmän vielä ensin laulaa.

Tytöt olivat selvästi kevään aikana oppineet asioita – laskemaan sävelten nimiä niin alttoviulun kaulalta kuin nuottiviivastolta, rakentamaan asteikkoja ja kolmisointuja, tutustuneet puoli- ja kokosävelaskeleisiin ja havainnoineet niitä soittimestaan. Toki tähän

tarvittiin vielä apua, ja välillä hämmästyin, kun vaikkapa pieni c, joka on alttoviulun alin kieli, oli nuottikuvana vaikea tunnistaa. On vaikea sanoa, kuinka paljon orastavasta musiikin perusteiden käsitteiden ymmärtämisestä oli tietoisella integroinnilla saavutettua, ja mitä tytöt olisivat osanneet kevään lopussa ilman yhtenäistä materiaalia ja koti-tehtäviä. Itse uskon, että järjestelmällisellä integroinnilla oli vaikutuksensa, ja syksyn mupe-tunneilla tytöt ovat kuuleman mukaan olleet innostuneita ja pysyneet asioissa hyvin mukana.

5 Materiaalin arviointi ja kehittämissuunnitelmia

Kevään loppuksi oli siis aika pohtia, onnistuiko integrointi. Oliko materiaali toimiva, oppivatko tytöt mupe-alkeita, mitä tekisin toisin opetuksessani tai muuttaisin materiaalissa, jotta asiat kohtaisivat toisensa vielä paremmin? Seuraavaksi käsittelen materiaalin ensimmäisen, keväällä käytetyn version kehittämiskohteiksi nousseita asioita – ulkoasun ja tekstin muokkaamista, asioiden jakamista vielä hiukan pienemmiksi kokonaisuuksiksi sekä erityisesti harjoitusten muokkaamista selkeämmiksi ja käytännönläheisemmiksi. Nämä asiat huomioin uudistaessani materiaalia. Lopuksi esittelen lyhyesti toiseen versioon liittämäni toiminnallisia työtapoja soveltavaa lisämateriaalia ja mietin millaisiin muihin käyttötarkoituksiin materiaali pienellä muokkaamisella soveltuisi. Uudistettu materiaali (käsinkirjoitettu versio) löytyy kokonaan liitteestä 2.

5.1 Ulkoasu ja tekstin selkeys

Materiaali on kirjoitettu käsin lähinnä rajallisten aikaresurssien vuoksi. Käsinkirjoitetussa ulkoasussa on myös oma persoonallinen vivahteensa. Pitempiaikaista käyttöä ajatellen materiaalin muokkaus, säilytys ja levittäminen olisi helpompaa, jos se olisi kirjoitettu tietokoneella. Kynnyskysymyksiksi nousevat ajankäyttöresurssit sekä nuotinkirjoitusohjelman sujuva hallinta.

Tekstin ymmärrettävyydessä pyrin olemaan jo ensimmäistä versiota tehdessä mahdollisimman selkeä. Pienet parannusehdotukset liitin edelliseen lukuun, jossa materiaalia yleisesti käytiin läpi. Sen sijaan harjoituksiin liittyviä muutoksia käsittelen tarkemmin alaluvussa 5.3.

5.2 Opetettavien asioiden jaksotus

Opetettavien asioiden jako oli helppo tehdä, mutta kuten edellisessä luvussa jo pohdin, muutamat aiheet kannattaisi eritellä vielä pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Välttämättä opetettavaa asiaa ei tarvitse jakaa kahdelle eri paperille, mutta sekä uusia asia että siihen liittyvät tehtävät on hyvä ryhmitellä niin, että asiaa voi helposti sulatella pienemmissä osissa. Liitteenä olevassa käsinkirjoitetussa versiossa tämä ryhmittely on osoitettu pienellä tähtirivistöllä eri osioiden välillä. Jakoon liittyviä ehdotuksia liitin jo edellisen luvun materiaaliesittelyn yhteyteen, mutta tässä vielä lyhyt yhteenveto parannusehdotuksista:

- Nuotinnimet ja oktaavialat kahdeksi eri kokonaisuudeksi
- Ylennys-, alennus- ja palautusmerkit omiksi kokonaisuuksikseen
- Duuri- ja molliasteikot ok, mutta lisäksi tarvitaan rinnakkaissävellajipaperi
- Avainasiaa kahteen jaksoon: viuluavain ja selloavain erikseen

Kun asiakokonaisuudet pilkotaan pienemmiksi, integrointitehtäviin käytetty aika ei yhdellä tunnilla kasva turhan suureksi, opettajan on vielä helpompi kontrolloida asian ymmärretyksi tuleminen ja ennen kaikkea oppilas ei koe integrointia ja teoreettisia tehtäviä rasitteeksi, vaan huomaa oppivansa ja ymmärtävänsä uusia asioita.

5.3 Harjoitukset

Harjoitusten funktioksi määrittelin opiskellun asian ymmärtämisen kontrolloimisen. Siksi pienikin määrä harjoituksia tuntui riittävältä tähän materiaaliin. Jotta opitun asian käyttäminen tulisi sujuvaksi, harjoituksia pitäisi toki olla moninkertainen määrä. Mupe 1b -tasolla kyse on silti pikemminkin asioiden ensiesittelystä, jotta varsinaisten mupe-tuntien aloittaminen helpottuisi. Kun uusi asia on ymmärretty, kertaamista tapahtuu kuin itsestään sekä soitto- että mupe-tunneilla.

Koin, että tiedon tiivistämisessä kuhunkin opetuspaperiin onnistuin suhteellisen hyvin. Harjoituksista halusin tehdä mielenkiintoisia ja innostavia, mutta jälkikäteen ajatellen monia asioita olisi voinut tehdä paremmin – käytännönläheisemmin, yksinkertaistaen, monipuolisemmin asioita katsellen... Seuraavaksi käsittelen harjoituksia, joita keväisen kokeilun jälkeen halusin muuttaa. Olen myös pyrkinyt perustelemaan, miksi jokin muu tapa olisi ensimmäisessä materiaalissa käyttämäni tapaa parempi.

5.3.1 Sävelten nimet ja oktaavialat sekä merkilliset merkit

Harjoitukset olisi voinut ryhmitellä selkeämmiksi kokonaisuuksiksi, jotta oppilaan ei tarvitse soveltaa montaa uutta asiaa kerrallaan esim. seuraavasti:

- ensimmäisellä kerralla vain nuotinnimiä ilman oktaavialoja; sekä nimeämistä että piirtämistä, lisäksi sävelnimijonon hallintaa myös ilman nuottiviivastoa
- mahdollisissa lausetöissä erikseen maininta, että ei tarvitse merkitä oktaavialoja
- toisella kerralla nuotinnimiä oktaavialojen kanssa
- mukaan myös soittimen kanssa tehtäviä harjoituksia
- merkillisten merkkien tehtävät ryhmiteltynä siten, että ensin käytetään vain ylennysmerkkejä, sitten alennusmerkkejä ja lopuksi kaikkia merkkejä, myös paukutusmerkkejä

5.3.2 Pienet ja suuret sekä merkilliset askeleet

Juurisävelten välisiä koko- ja puolisävelaskelia käsittelevässä tehtäväpaperissa viimeisenä oli tehtävä, jossa nimeämättömistä C-duuri- ja a-molliasteikoista tunnistettiin puolisävelaskelten paikat ja sen jälkeen (yhdessä opettajan kanssa, vaikka sitä ei ollut mainittu) täydennettiin tietoisuutta duuri- ja molliasteikkojen puolisävelaskelten paikoista. Ajattelin tehtävää johdantona tuleville asteikkopapereille. Käytyäni sen oppilaiden kanssa läpi, tehtävä ei kuitenkaan tuntunut onnistuneelta – tehtäväpaperin funktio ei ole opettaa uutta vaan kontrolloida jo opitun ymmärtämistä. Toki tehtävänä voi olla etsiä puolisävelaskeleet juurisävelten muodostamasta asteikosta, mutta siihen liittyvä täydennystehtävä ei puolla paikkaansa tässä kohdassa. Sama asia käydään läpi varsinaisissa asteikkopapereissa, ja silloin siihen paneudutaan rauhassa omana kokonaisuutenaan.

Tehtäväpaperi jää ilman tätä täydennystehtävää lyhyehköksi, mutta on selkeä. Mukaan voisi lisätä puolisävelaskeleiden etsimistä melodiasta asteikon sijaan. Paperi tulisi lisäksi käydä läpi oman soittimen kanssa. Useamman aistin käyttäminen uuden asian opettelussa vahvistaa asian oppimista ja puolisävelaskeleiden etsiminen tutusta melodiasta on paljon käytännönläheisempää ja mielekkäämpää kuin asteikon analysointi.

Kun tehtäviin tulivat mukaan juurisävelten lisäksi myös ylennetyt ja alennetut sävelet, tehtävien vaikeustaso nousi liikaa. Tehtävien ryhmittely siten, että ensimmäisessä tehtävässä käytetään ylennysmerkkejä ja vasta seuraavassa tehtävässä alennusmerkkejä, selkeyttäisi paperia huomattavasti. Lisäksi käytettyä nuottivalikoimaa olisi pitänyt miettiä tarkemmin ja suosia pienelle alttoviulistille tutuimpia puoli- ja kokosävelaskelia.

5.3.3 Askeleista asteikoksi – duurit ja mollit

Asteikkopaperien yhteydessä ei ollut erillisiä tehtäväpapereita, vaan duuri- ja mollias- teikon puolisävelaskelten paikat opeteltiin omissa papereissaan ja yhdessä opettajan kanssa muodostettiin asteikot kahteen ylennys- ja alennusmerkkiin asti.

Tämä tuntui luontevalta ja järjestelmälliseltä tavalta, mutta asia jäi oppilaalle etäiseksi, kun sitä ei sovellettu käytäntöön. Vaikkapa tutun laulupätkän transponoiminen uusiin sävellajeihin käyttäen paikallisylennyksiä tai -alennuksia olisi jälkikäteen ajatellen ollut käytännönläheinen ja varteenotettava tehtävävaihtoehto. Myös ryhmätunnilla asteikko- portaiden kanssa toimiessa duuri ja molli havainnollistuivat helposti. Portaat olisi hyvin voinut ottaa käyttöön jo asteikkopaperin yhteydessä.

5.3.4 Kolmisoinnut ja intervallit

Sointutehtävässä käytettiin reaalisointumerkintöjä niitä selittämättä. Merkintä on selkeä ja helppo ymmärtää, mutta merkkien selitys niiden ensimmäisen esiintymiskerran yh- teydessä puoltaa paikkaansa.

Intervallitehtävät olivat sinänsä selkeitä, mutta johtuiko kevään etenemisestä vai liian suuresta intervallivalikoimasta, että tehtävä meinasi jäädä molemmilta työtöiltä kesken. Helpompia, mutta samalla aktiivista osallistumista edellyttäviä tehtäviä olisivat olleet esim. ”Etsi terssit” tai ”Rakenna kvartteja”. Pääpaino tehtävissä saisi olla kvinteissä ja sitä pienemmissä intervalleissa, koska ne ovat myös soittoläksyissä yleisimpiä, ja näis- tä läksykappaleista niitä olisi myös käytännöllistä tunnistaa. Lisäksi intervallien raken- tamista voi opetella myös ilman viivastoa vaikkapa luettelemalla eri intervalliketjuja sä- velnimillä.

5.3.5 Avainasiaa

Kuten jo tekstin selkeyttä arvioidessani mainitsin, tämä luku kannattaa jakaa kahtia siten, että tutustutaan yhteen uuteen nuottiavaimen kerrallaan. Sama koskee myös tehtäviä.

Heti ensimmäinen tehtävä on vaikea hahmottaa – mihin nuotit kirjoitetaan ja miksi nuottiavaimet täyttävät viivaston? Ideahan on löytää alttoviulun vapaakielten sijainti, kun ne kirjoitetaan f- tai g-avaimilla, ja huomata, että vähiten ylä- tai ala-apuviivoja tarvitaan, kun käytetään c-avainta. Tähän viittaa myös tehtävärivin jälkeinen kysymys: ”Pohdi, miksi c-avain on alttoviulistille mukavin?” Asia olisi helpompi hahmottaa, jos alttoviulun kielet olisi ensin kirjoitettu c-avaimelle (tai oppilas itse kirjoittaisi ne), ja sen jälkeen samat nuotit kirjoitettaisiin g-avaimelle, taas peränjälkeen. Vapaakielten f-avaimelle kirjoittamistehtävä tehtäisi samalla tavalla hiukan myöhemmin, muiden f-avaimelle kirjoitettävien tehtävien yhteydessä.

Myös nuottien nimeämistehtävä on epäselvä: oktaavialan käytöstä ei ole mainintaa ja rivi tuntuu täyteen ahdetulta. Idea on ihan hyvä – auttaa oppilasta huomaamaan, että samalla tavalla kirjoitetut nuotit ovat aivan toisennimisiä kun avain on eri. Tokaluokkalaiselta vaatii kuitenkin suurta ponnistusta laskea jokainen ääni erikseen käyttäen uusia ja outoja nuottiavaimia, kun äänten väliset intervallitkin ovat suhteellisen suuria. Tehtävän olisi voinut laatia helpommaksi (asteikkokulkua ja vain pieniä intervaleja) ja ensimmäisen sävelen olisi voinut nimetä valmiiksi.

Laulunpätkän kirjoittaminen uudella avaimella toimi hyvin. Heti kun päästiin tekemisiin musiikin kanssa, tytöt innostuivat asiasta eri tavalla. Toisinkin päin olisi voinut tehdä: tuttu melodia kirjoitettuna f- tai g-avaimella, ja nuotit tulisi nimetä, soittaa ja lopuksi tunnistaa laulu.

5.3.6 Yhteenveto harjoitusten kehittämisehdotuksista

Koen, että onnistuin asioiden selittämisessä paremmin kuin tehtävien laatimisessa. Vaikka tunsin kohderyhmäni tytöt, en läheskään aina onnistunut tekemään tarpeeksi selkeitä ja oikean tasoisia tehtäviä.

Myös monien laatimieni tehtävien mielikuvituksettomuus ja innostamattomuus jäi mietittävään minua. Pää tarkoitukseni oli tarkistaa, että opetettu asia oli ymmärretty, ja tämän pystyin toki tylsempienkin tehtävien avulla näkemään. Olisin halunnut keksiä luovempia tehtäviä, jotta mahdolliset ennakkoluulot mupe-opetuksen tylsyyttä kohtaan olisivat vaihtuneet innostuneeseen mupe-tuntien odotukseen. Kun jälkikäteen analysoin asiaa, huomasin, että käytännönläheiset ja soittimen kanssa tehdyt tehtävät olivat olleet niitä innostavimpia ja asiat painuivat helpommin mieleen.

Varsinkin loppukevään yhteistunneilla korostui se, kuinka tärkeää on opiskella asioita soittimen ja elävän musiikin kautta. Asiat saavat uuden merkityksen, kun ne havaitaan soittaen.

Opin materiaalinteon ensimmäisessä vaiheessa siis kolme asiaa:

- Yksinkertainen on kaunista! Helppoissa tehtävissä onnistuminen kannustaa eteenpäin ja niistä suoriutuminen osoittaa asian tulleen ymmärretyksi. Liian vaikeat tehtävät sekoittavat ajatuksia.
- Käytä leikkiä ja mielikuvitusta! Silloin oppiminen on kiinnostavaa ja oppimistulokset sen myötä parempia.
- Sovella käytäntöön! Alttoviulun mukaan ottaminen tuo mukanaan uuden tärkeän ulottuvuuden – kuulokuvan, ja nivoo teoria-asioita yhteen soittamisen kanssa.

5.4 Toiminnallisten työtapojen ottaminen mukaan materiaalin osaksi

Tehtyäni kevään aikana materiaalin ensimmäisen version osallistuin kesän alussa mupe-pedagogiikan kesäkurssille, jossa perehdyttiin toiminnallisten työtapojen käyttöön mupe-opetuksessa. Kurssilta sain paljon kehitysideoita jousisoittajien mupe-materiaalia varten. Tein niistä kurssin lopputyön, jonka liitin koekäytön jälkeen uusittuun mupe 1b - integraatiomateriaaliin vinkkivihoksi opettajalle ryhmätunteja varten.

Mitä tarkoitetaan toiminnallisilla työtavoilla? Musiikinperusteiden opettaja Nina Steinbyn perustamalla ja ylläpitämällä nettisivustolla ”Soivia ja toiminnallisia työtapoja musiikin perusteiden opetukseen ja arviointiin” havainnollistetaan asiaa. Toiminnalliset työtavat ovat tekemällä oppimista. Sen sijaan, että musiikin perusteita opiskeltaisiin vain kynän ja paperin kanssa paikallaan istuen, mupe-tunneilla paneudutaan asioihin monipuolisesti ja oppilas on oppimisprosessissa aktiivisessa osassa. Asteikkoa havainnollistetaan

oikeissa portaissa hypellen, hernepussin heitto tekee intervallien opettelusta mukavan leikin, sävelnimikortteja järjestellen nuotinnimet tulevat tutuiksi, viivastokartongille sävelletään omia laulunpätkiä rytmikorttien kanssa tai sointuja bongataan soittokappaleista. (Steinby 2012, <http://mupeope.blogspot.fi/>).

Toiminnalliset työtavat soveltuvat helpoimmin ohjattuihin tilanteisiin, johon ne parhaimmillaan tuovat kaipaamaani innostusta ja käytännönläheisyyttä. Ne ovat yhdessä tekemistä, joten ne eivät korvaa kotitehtäviä, vaan tuovat asioihin toiminnallisuudellaan uusia perspektiivejä ja lähestymistapoja.

Suunnittelemani mupe-integraatiomateriaalin uusi versio sisältää siis nyt kolme eri elementtiä kahden sijaan; jokaiseen opetettavaan asiaan kuuluu paitsi tunnilla soittimen kanssa käsiteltävä opetuspaperi ja oppimista kontrolloiva tehtäväosio (useimmiten kokona tehtäväksi), myös toiminnallisia työtapoja soveltavia harjoituksia ryhmä- tai yksilötunneilla käytettäväksi.

5.5 Materiaalin soveltamisehdotuksia

Alttoviulisteille kehitettyä materiaalia voi suhteellisen pienellä vaivannäöllä soveltaa myös muille jousisoittajille sopivaksi. Lähtökohtana muokkauksessa on, että asiat selitetään omasta soittimesta käsin. Nuottiavain, jota käytetään, on oman soittimen nuottiavain, ja termit, joita käytetään, ovat omalle soittimelle tuttuja. Matala ja korkea kakkonen ovat viulistien ja alttoviulistien termejä – sellonsoittajat käyttävät samassa tilanteessa kakkos- tai kolmossormea. Kontrabasistille kvartti on se tuttu viritysvälivälillä, ja puolisävelaskel täytyy määritellä jollain toisella tavalla kuin ”sormet sopivasti vierekkäin”.

Eri musiikkiopistoissa musiikin perusteiden alkeisopetus on järjestetty eri tavoin. Tuskin monessakaan oppilaitoksessa opettajia vastuutetaan samalla tavalla huolehtimaan musiikin perusteiden ykköstason käsitteisiin tutustuttamisesta kuin mitä Porvoonseudun musiikkiopiston opetussuunnitelma neuvoo. Uskon silti, että ilman tätä virallista ohjeistustakin moni opettaja miettii, kuinka musiikin perusteita voisi kytkeä tiiviimmin tukemaan soitonopiskelua. Tästä integraatiomateriaalista ja sen kehitystyöstä voi silloin napata kulloiseenkin tarkoitukseen sopivia ideoita ja kehittää niitä omaan työhönsä paremmin istuviksi. Jo kauan musiikin perusteiden tunneilla istuneet oppilaat saattavat hyötyä asioiden tarkastelemisesta oman soittimen avulla, vaikka kotitehtäväsivuja ei

erityisesti käytäisikään läpi, kun taas nuorimpien oppilaiden kanssa yhden asian opeteluun voi mennä pidempi aika, ja opettaja pääsee kehittelemään tehtäviä lisääkin. Olen huomannut, että tässäkin asiassa pätee tuttu sananlasku: ”Työ tekijäänsä opettaa.” Kun aktiivisessa integrointityössä pääsee alkuun, jokainen opettaja huomaa itse uusia, toimivampia tapoja saada ajankohtaiset mupe-asiat ymmärretyiksi, jotta ne eivät muodostuisi esteeksi soitonopiskelussa edistymiselle.

Kuten luvussa 3 totesin, monissa integrointia koskevissa opinnäytetöissä on esitetty, että musiikin perusteiden alkeita voisi opetella oman soitonopettajan kanssa ryhmätunnilta. Tämä materiaali olisi omiaan juuri sellaiseen toimintaan. On kuitenkin muistettava, että se ei ainakaan vielä tässä muodossaan kata kaikkia perinteisiä mupe-alkeiden osa-alueita – enhän ottanut materiaaliin mukaan esim. rytmien opiskelua tai säveltapailua. Mitä kattavamman materiaalista tekee, sitä tärkeämpää on yhteistyö musiikin perusteiden opettajan kanssa, jotta asiat sujuisivat mahdollisimman mutkattomasti, kun oppilaat jatkavat opiskeluaan integrointiryhmän jälkeen mupe-tunneilla.

Myös jousisoittajien yhteisessä integrointiryhmässä olisi omat etunsa ja nyt syntynyt materiaali muokattuna eri soittimille sopivaksi voisi hyvin toimia tällaisessakin yhteydessä – ikään kuin alkeistason orkesteri opiskelisi samalla musiikin perusteita.

6 Kokoava pohdinta

Tätä opinnäytetyötä tehdessäni suunnittelin ja kehitin musiikin perusteiden alkeistason integraatiomateriaalia alttoviuluoppilaille. Keskityin integrointimateriaalissani niihin musiikin perusteiden osa-alueisiin, joiden olin kokenut olevan jousisoittajille yleensä vaikeimpia omaksua. Kevään 2012 aikana kävin materiaalia läpi kahden 2-luokkalaisen alttoviuluoppilaani kanssa. Kerättyäni kokemuksia tästä integrointirupeamasta ja osallistuttuani toiminnallisia työtapoja musiikin perusteiden opettamisessa soveltavalle kesäkurssille kirjoitin materiaalin uudelleen ja liitin mukaan toiminnallisia työtapoja soveltavia harjoituksia sisältävän osion.

Kevään integrointirupeaman jälkeen mietin, oliko materiaalin luomisesta ollut hyötyä. Uskon, että oli. Itse hahmotin entistä tarkemmin, mitkä kaikki aiheet kuuluvat oppilaitoksemme mupe-opetussuunnitelmassa määriteltyihin opettajan kanssa tunnilla läpi käytyihin asioihin, ja mitä niistä haluan erityisen selkeästi oppilaitteni ymmärtävän

oman soittimensa kautta, kun he aloittavat varsinaisen mupe-opiskelun ryhmässä. Selkeä päämäärä ja aiheeseen liittyvä materiaali auttoivat pyrkimään kohti tätä tavoitetta. Uskon myös, että alttoviulistityttöjen tiedot ovat nyt vahvemmallalla pohjalla kuin jos olisin integroinut musiikin perusteita ilman yhtenäistä materiaalia. Olen iloinen, jos materiaalistani ja sen kehitystyön kuvauksesta voi tulevaisuudessa olla hyötyä muidenkin jousisoitinopettajien työssä.

Mistä asioista koostuu toimiva musiikin perusteiden ja soitonopetuksen integrointi? Opin materiaalia työstäessäni, että mupe-asioiden opettelu oman soittimen kanssa ja käsitteiden kytkeminen elävään musiikkiin piti mielenkiinnon yllä ja teki asiat mielekkäiksi. Myös leikin varjolla opettelu auttoi asioiden omaksumisessa. Jos harjoitukset jäivät liian teoreettisiksi, ei niissä opiskeltu asiakaan jäänyt tytöille mieleen. Tärkeätä on osata opettaa yksi asia kerrallaan, kontrolloida asian perille meno ja edetä oppilaalle sopivaa vauhtia. Hyvin tehty mupe-alkeiden integrointi luo vankan pohjan myöhemmille mupe-opinnoille.

Vaikka henkilökohtaista soittotuntiaikaa oli molempien tyttöjen kanssa käytössä 45 minuuttia viikossa, häiritsi integraatioajan nappaaminen omasta tunnista jonkin verran normaalia soitonopiskelua. Muun muassa Erja Riikosen esittämä ajatus musiikin perusteiden alkeiden integroimisesta yhteissoittotunnilla (ks. luku 3) saa myös omassa mielessäni kannatusta. Soittimet olisivat aina mukana, ja musiikin perusteita tulisi kuin itsestään tarkasteltua käytännönläheisesti. Lisäksi ryhmä tuo opiskeluun sosiaalisen verkoston ja sitouttaa musiikkiopistoyhteisöön, kuten Erja Kaisla (ks. luku 3) oman pienryhmänsä kanssa totesi.

Toivon, että luomani materiaali ja tämä opinnäytetyö auttaisivat musiikin perusteiden opettajia ymmärtämään asioita pienen jousisoittajan näkökulmasta. Opin integroidessani, että asioita on todella tärkeää lähestyä oman instrumentin kautta, ja alttoviulistin näkökulma eroaa yllättävän paljon vaikkapa pianistin näkökulmasta. Musiikin perusteiden valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa esiin tuotu ajatus saman instrumentin – tai kenties soitinryhmän – soittajista koostuvasta musiikin perusteiden alkeisryhmästä tuntuu yhä tärkeämmältä ja kannatettavammalta. Tällaisille tunneille olisi myös luontevaa tuoda omat soittimet mukaan ja tarkastella asioita soittamalla. Jos tämä alkeisopetus hoidetaan hyvin ja musiikin peruskäsitteet tulevat tutuksi oman soittimen avulla, on asioita paljon helpompi syventää seuraavien vuosien mupe-ryhmissä.

Pysähdyin myös vertailemaan eroja valtakunnallisen ja paikallisen opetussuunnitelman välillä ja mietin, olemmeko me opettajat valmiita etsimään uusia toimintatapoja ja uudistamaan opetustamme ajan muuttuessa. Oletanko minä soitonopettajana, että on pelkästään mupe-opettajan asia tehdä musiikin perusteet eläväksi ja mielenkiintoiseksi oppiaineeksi integroimalla opetukseen soittimia ja elävää musiikkia, vai olenko myös omalta osaltani valmis yhteistyöhön ja integrointiin? Löydätkö ne mahdollisuudet, jotka valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin niin musiikin perusteiden kuin soitonopetuksen tiimoilta on kirjattu, vai luenko opetussuunnitelmista vain tutut kohdat ja kuvittelen, ettei juuri minkään tarvitse muuttua? Olenko valmis uudistamaan perinteisiä opetustapojani tarkoituksenmukaisemmiksi, vaikka joutuisin näkemään sen eteen hiukan vaivaa? Näitä kysymyksiä on tarpeen itse kunkin pitkän linjan musiikkipedagogin pohtia. Haluammehan, että oppilaamme yhä paremmin ymmärtävät musiikin opiskelun prosessina, jossa erilaiset palat integroituvat yhteen ja kuva hahmottuu vähitellen yhä selkeämmäksi ja taidokkaammaksi kokonaisuudeksi.

Lähteet

Asikainen, Kaisu 2005. Säveljonon hallinta ja musiikin teoria-aineiden oppimisvaikeudet. Sibelius-Akatemian koulutusjulkaisuja 13, Helsinki.

Hurtig, Silja 2010. Musiikin perusteiden ja soittamisen integraatio: viulun käyttö apuna musiikin perusteiden opetuksessa. Lopputyö. Sibelius-Akatemia, Sävellyksen ja musiikinteorian osasto, Helsinki.

Kaisla, Erja 2009. ”Paperimaanantai”, musiikin perusteiden alkeita ja viulunsoittoa sekä kolmen musiikkiopiston käytänteitä polulla muskarista musiikin perusteisiin. YAMK-opinnäytetyö. Metropolia, Helsinki.

Opetushallitus 2002. Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. http://oph.fi/download/123013_musiik_tait_ops_2002.pdf (luettu: 25.10.2012)

Porvoonseudun musiikkiopisto 2012. Aineopetussuunnitelma, Musiikin perusteet. http://www.porvoo.fi/easydata/customers/porvoo2/files/muut_liitetiedostot/kulttuuri/musiikkiopisto/opsit/mupe_230512.pdf (luettu: 10.10.2012)

Riikonen, Erja 2006. Musiikinteorian ja sellonsoiton integrointi. Alkeisoppimateriaalit vertailussa. AMK-opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, Helsinki.

Steinby, Nina 2012. Soivia ja toiminnallisia työtapoja musiikin perusteiden opetukseen ja arviointiin. <http://mupeope.blogspot.fi/> (luettu: 24.10.2012)

Suomen Musiikkioppilaitosten Liitto ry 2005. Musiikin perusteet, Tasosuoritusten sisällöt ja arvioinnin perusteet 2005. <http://www.musicedu.fi/easydata/customers/musop/files/tasosuoritukset/suomi/musperusteet2005.pdf> (luettu: 10.10.2012)

Synonyymisanakirja, <http://synonyymit.fi/integroida> (luettu 10.10.2012)

Tikkanen, Laura 2006. Viulu soimaan teoriatunneilla! : musiikin perusteiden integroiminen viulunsoiton alkuopetukseen. AMK-opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia, Helsinki.

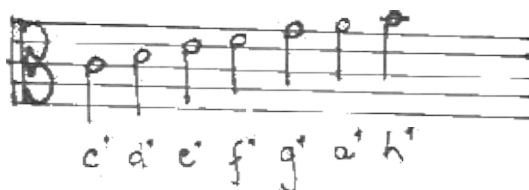
Altoviulistin mupeintegraatiomateriaalin ensimmäinen versio

1X

MUSIIKIN AAKKOSET

= Sävelten nimet ja oktaavialat

- musiikin "aakkoset" muistutavat tavallisten aakkosten alkua: A, H, C, D, E, F, G
- "aakkosten" luetteluminen on tapana aloittaa C-sävelestä, ja H:n jälkeen luettelo alkaa alusta: C D E F G A H C D E F...
- jotta erikorkuiset samannimiset sävelet erotuisivat toisistaan, on niille tarkentavat nimitykset, OKTAAVIALAT.
- C-araamisen keskusta osoittaa viivaa, jolla c^1 , yksivivainen c eli keski-C sijaitsee. Alttaavaimella c^1 on kolmannella viivalla, d^1 on seuraavassa välissä, e^1 neljännellä viivalla jne.

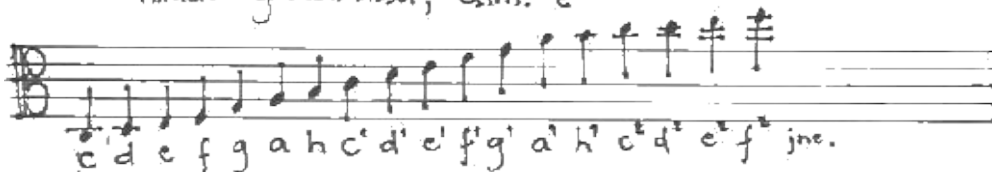

- yksivivaisen oktaavialan alapuolella on pieni oktaaviala. Sen sävelet nimetään pienellä kirjaimella. Alttaavimella alin sävel on siis c, "pieni c".

- tästä alaspäin oktaaviala muuttuu suureksi: H, A, G, F, E, D, C - ja sellon alin sävel on suuri C.

- yksivivaisen oktaavialan yläpuolella ovat kaksi- ja kolmivivaiset oktaavialat. Ne tunnustaa numerosta sävelen nimen yläkulmassa, esim. c^2

Piirrä nuotit:

e' g' c c² f h' d² d a' h e g f' c'

Ratkaise lauseet:

HK R L SOITT L OTTI

RIT NITT L NTT J

T UT N SS

Lisätehtävä : nimeä soittoläksyjesi nuotit!

MERKILLISET MERKIT

YLENNYS b ALENNUS ♯ PALAUTUS

- yleensä- ja alennusmerkeillä juurisävelten c, d, e, f, g, a ja h korkeutta nostetaan ja lasketaan puoli sävelaskelta.

#d

- YLENNETYN sävelen nimeen lisätään päätte -is: cis, dis, eis, fis, gis, ais, his.

- kun jousisoittimella soitetään juurisävel, joka sitten ylennetään, soittosormea siirretään kohti tallaa.

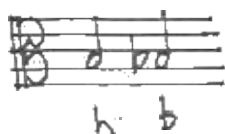

Esim. f' on d-kielen "matala kakkonen",
fis' taas "korkea kakkonen".

b d

- ALENNETUN sävelen nimeen lisätään päätte -es. Tästä on kuitenkin muutamia poikkeuksia: ces, des, es, fes, ges, as, b.

- kun jousisoittimella soitetään juurisävel, joka sitten alennetaan, soittosormea siirretään kauemmas tallasta.

Esim. g on g-kielen "korkea kakkonen",
g# taas "matala kakkonen".

♯d

- PALAUTUSMERKKI kumoaa yleensä- tai alennusmerkin ja palauttaa sävelen juurisäveleksi.

- merkki viivaston alussa (ETUMERKINTÄ) vaikuttaa kaikkiin samannimisiin sävelin. Keskeillä kappaletta olevan merkin (PAIKALLISALENNUS tai -YLENNYS) vaikutus kestää vain seuraavaan tahtiviivaan asti.

Piirrä nuotit:

es fis' cis² b' des' ces gis' as dis dis² es²

Ratkaise lauseet:

U M T U

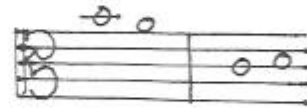
KUU TI V TA TI N N

LL IL T R ILL

L S I SO

PIENET JA SUURET ASKELEET

Sävelaskeleeksi kutsutaan matkaa sävelestä naapurisäveleen, esim.

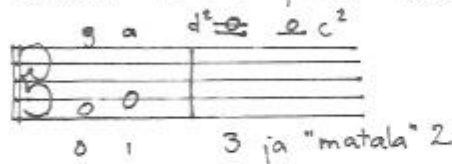
Juurisävelten välillä on suurempia KOKOSÄVELASKELEITA ja pienempiä PUOLISÄVELASKELEITA.

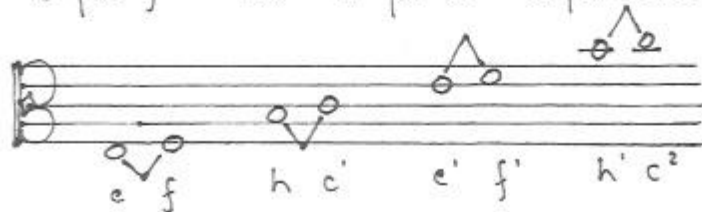
Puolisävelaskel on sävelten e ja f sekä h ja c välillä. Jousisoittaja laittaa puolisävelaskelta soittaessaan sormet sopivasti vierekkäin, "kavereiksi".

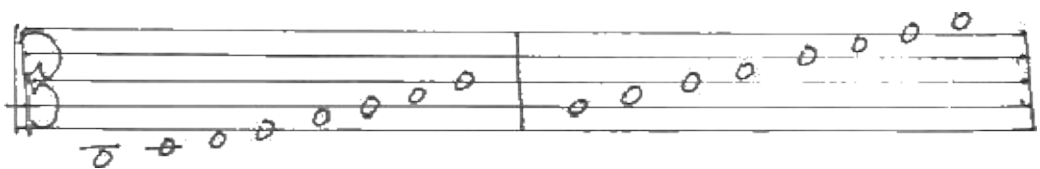
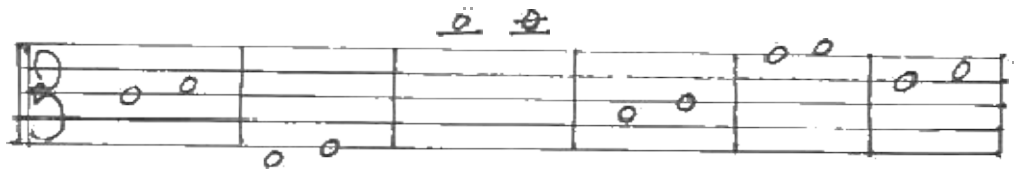
Kaikki muut askeleet juurisävelestä seuraavaan ovat kokosävelaskeleita. Jousisoittajan sormet ovat silloin kauempana toisistaan.

Kun jousisoittaja soittaa juurisäveliä, sormet ovat eri kielillä ryhmityneet eri tavoin riippuen siitä, missä puolisävelaskeleet e ja f tai h ja c sijaitsevat.

NIMEÄ SÄVELET JA MERKITSE PUOLISÄVELASKELEET:

TÄMÄ ON

— - DUURIASTEIKKO,

KOSKA SEN ALKU- JA

LOPPUSÄVEL ON —.

DUURIASTEIKKOSSA PUOLISÄVEL-
ASKEL ON AINA — JA —.
SEKÄ — JA —. SÄVELTEN
VÄLISSÄ.

TÄMÄ ON.

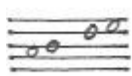
— - MOLLIASTEIKKO,

KOSKA SEN ALKU- JA

LOPPUSÄVEL ON —.

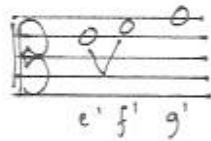
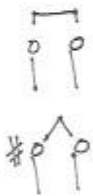
MOLLIASTEIKKOSSA PUOLISÄVEL-
ASKEL ON — JA —.
SEKÄ — JA —. SÄVELTEN
VÄLISSÄ, ELLEI SITÄ PAIKALLISHERKEIN
MUUTETA.

MERKILLISIÄ ASKELETTA

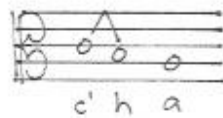
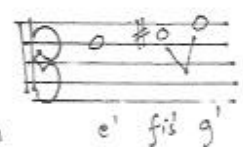

(Muistathan vielä, minkä nimisten juurisävelten välimatka on vain 1/2 sävelaskelta?)

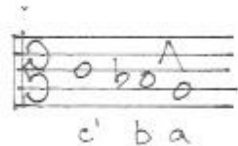
Ylennys- ja alennusmerkkien avulla 1/2-sävelaskeleita saadaan muodostettua muidenkin sävelien kuin e ja f sekä h ja c välille.

D-kielellä f' on matala 2-sormi, ja ykkösen e' vieressä. Kun f' ylennetään fissaaksi, kakkossormi siirtyy 1/2 sävelaskelta korkeammalle kolmosormen g' viereen.

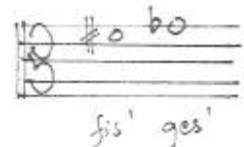
G-kielellä h on korkea 2-sormi, ja kolmosen (eli c') vieressä. Kun h alennetaan b:ksi, kakkossormi siirtyy 1/2 sävelaskelta matalammalle ykkössormen a viereen.

#p = bp!

Sävelien f ja g välissä on kokosävelaskel. Kun f ylennetään fissaaksi ja g alennetaan gessaaksi, niistä tulee samankorkuisen sävelpari.

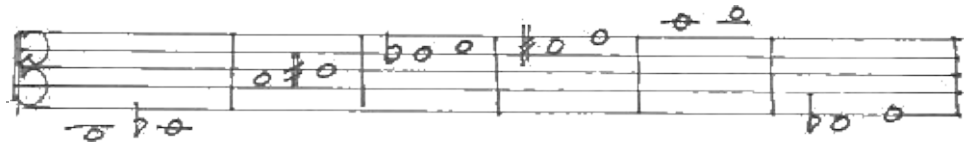
Kun sama ääni voidaan kirjoittaa kahdella eri tavalla, nämä sävelet ovat ENIHARMONISIA säveliä.

Mieti, miten alemman sävelen ylentäminen tai ylemmän alentaminen vaikuttaa, kun juurisävelten matka on vain 1/2 sävelaskelta (e ja f, h ja c)?

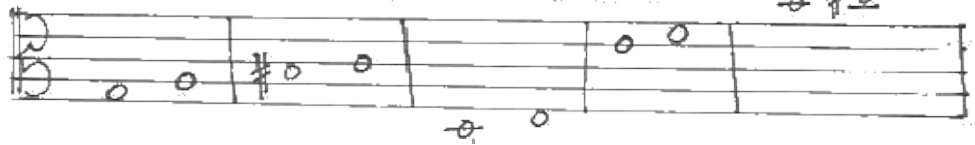
EIS = _____ FES = _____
HIS = _____ CES = _____

(Näitä muunnosäveliä käytetään suhteellisen harvoin.)

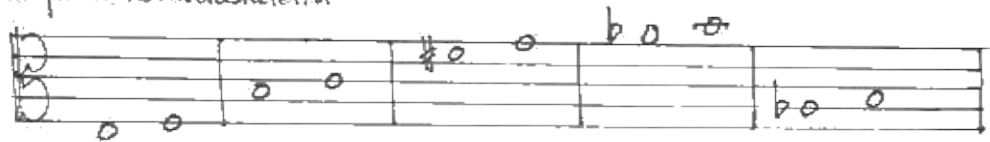
Kokosävelaskel vai $\frac{1}{2}$ sävelaskelta? (Nimeä ensin sävelet!)

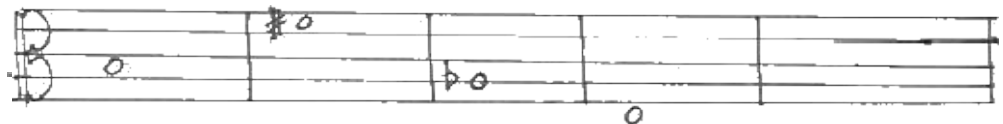
Tee seuraavista sävelaskeleista $\frac{1}{2}$ -sävelaskelita

... ja kokosävelaskeleita

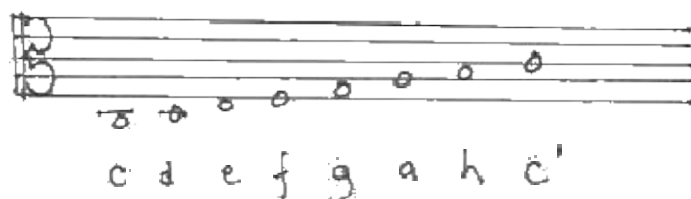
Kirjeita enharmonisesti

ASKELEISTA ASTEIKOKSI

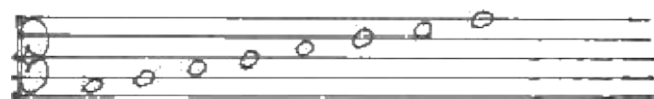
Kun juurisävelet soitetaan järjestyksessään cistä seuraavaan c-säveleen, muodostuu säveljono eli ASTEIKKO c, d, e, f, g, a, h, c.
Tässä asteikossa on sekä koko- että puolisävelaskelaita.
Merkitse puolisävelaskelait paikoilleen:

C-duuri-
asteikko

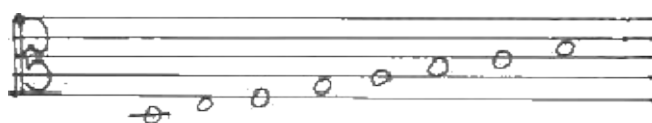

Kun puolisävelaskelait sijaitsevat asteikon 3. ja 4. sekä 7. ja 8. sävelten välissä ja muut välit ovat kokosävelaskelaita, saadaan DUURIASTEIKKO.

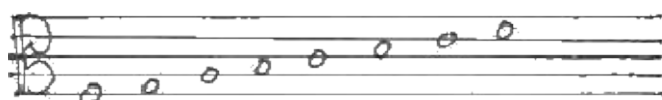
C-duuriasteikko muodostuu juurisävelistä. Muita duuri-asteikkoja saadaan käyttämällä apuna #-ja b-merkkejä.

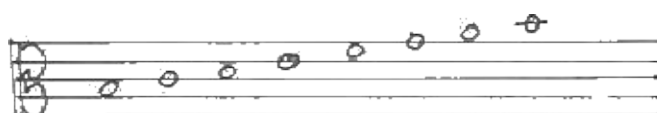
Lisää #, että
saat G-duuriasteikon!

Lisää vielä #,
että saat D-duuria!

Etsi oikea paikka
alennusmerkille F-duurissa!

B-duuriin tarvitaan
2 b-merkkiä! (ja
loppu-
sävel b).

TOINEN ASTEIKKO: MOLLI

Kun juunisävelet soittetaan järjestyksessä a:sta seuraavaan a-säveleen saadaan "surullinen asteikko" eli molli.

a-molli-asteikko

a b c d e f g a

Molliasteikossa puolisävelaskelet sijaitsevat 2. ja 3. sekä 5.+6. sävelten välissä.

Muita molliasteikkoja saadaan käyttämällä apuna #- ja b-merkkejä.

Lisää #, että saadaan e-molli

Lisää vielä toinen # että saat h-mollin

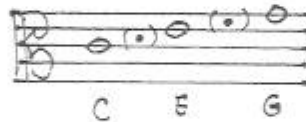
Etsi oikea paikka b-merkille d-mollissa

g-molliin tarvitaan kaksi b-merkkiä

ETU-MERKINNÄT
MUISTETTAVAKSI

KOLME SÄVELTÄ MUODOSTAA KOLMISOINNUN

kun asteikosta soitetaan vain joka toinen sävel, muodostuu sointu. Kun säveliä on kolme, sointu on kolmi-sointu.

Kun kaksi säveltä kirjoitetaan peräkkäisille viivoille tai peräkkäisiin väleihin, niiden välimatkaa kutsutaan TERSSIksi. Sointu on siis "terssipino".

C-duurisointu on terssipino, jonka alin sävel on C ja jonka kaikki sävelet kuuluvat C-duuriasteikkoon.

Sointuja voi muodostaa lähtemällä mistä sävelestä vain, vaikkapa näin:

Toiset soinnut kuulostavat iloisemmilta kuin jotkut. Sävelten välimatkoissa onkin pieniä eroja, kun mietimme tarkemmin, missä $\frac{1}{2}$ -sävelaskeleet sijaitsevat.

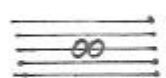
Jos terssi koostuu kahdesta kokosävelaskeleesta, sitä sanotaan suureksi terssiksi. Jos toinen sävelaskeleista onkin pieni (puolisävelaskel), myös terssi on pieni.

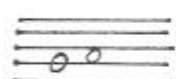
DUURISOINNUNSSA alempi terssi on SUURI ja ylempi terssi PIENI.
MOLLISOINNUNSSA ylempi terssi on SUURI ja alempi terssi PIENI.

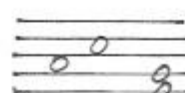
Tehtävä: ETSI SOITTAMALLA KOLMISOINTUJA ALTTOVIULUSTASI!

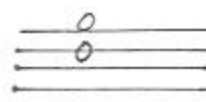
INTERESSANTIT INTERVALLIT

Intervalliksi kutsutaan kahden sävelen välistä etäisyyttä. Intervallin sävelet voi soittaa peräkkäin tai yhtä aikaa

 PRIMIN sävelet kirjoitetaan samalle korkeudelle. Ne kuulostavat samanlaisilta.

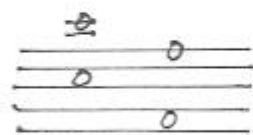
 SEKUNTI on sama asia kuin sävelaskel. Asteikko koostuu sekunneista.

 TERSSISSÄ sävelet ovat kahdessa peräkkäisessä välissä tai vierekkäisillä viivoilla. Soinnut rakentuvat tersseistä.

 KVARTTI saadaan, kun väliin jää yksi viiva ja yksi väli.

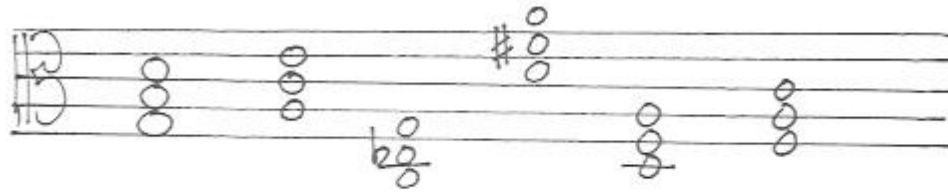
 KVINTTI on jousisoittajalle tuttu intervalli. Aina kun virität, kuuntelet kvinttejä.

 SEKSTI ja SEPTIMI

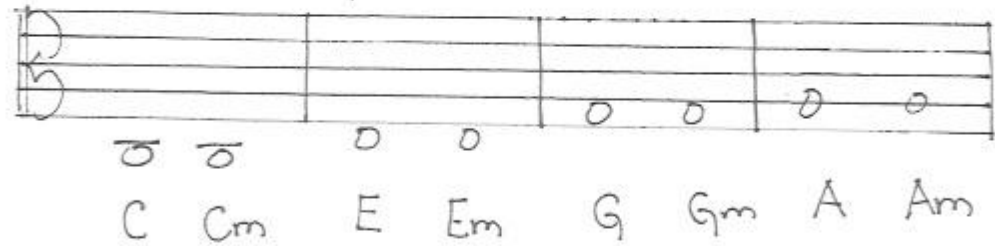
 OKTAAVISSA soi kaksi saman-nimistä säveltä viereisiltä oktaavialoilla esim. pieni g ja yksioktaavinen g'.

7-8B

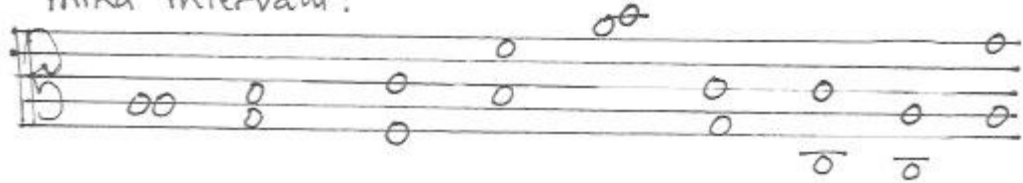
molli- vai duunisointu?

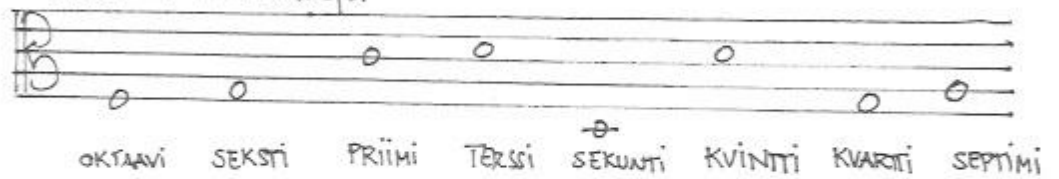
rakenne duuni- ja mollisointu

mikä intervalli?

rakenne intervaleja

AVAINASIAA

Altoviulun soittajalle tavallisin nuottiavain on C-avain. Yksiviivainen c' on silloin viivaston keskimmäisellä viivalla.

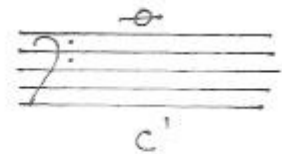
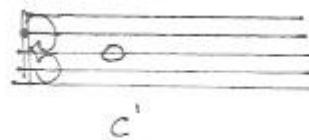
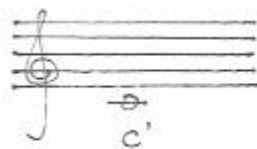
Viulunsoittajan nuottiavain on g-avain. Se kertoo, että g' sijaitsee toisella viivaston viivalla.

Sellon soittajat taas lukevat f-avaimelle kirjoitettuja nuotteja. Pieni f on silloin toiseksi ylimmällä eli neljännellä viivaston viivalla

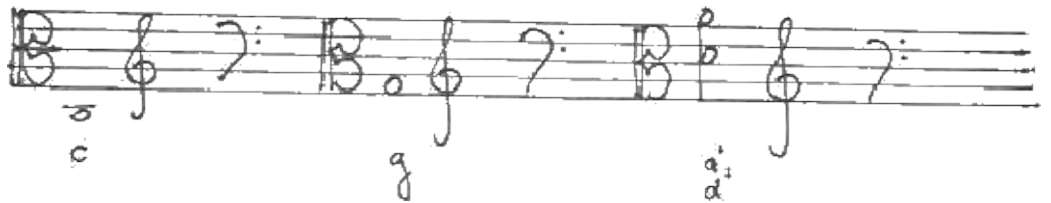
Avaimien suhdetta toisiinsa havainnollistaa se, kuinka c' kullakin avaimella kirjoitetaan.

Nämä kaikki nuotit ovat siis sama sävel kirjoitettuna kolmella eri tavalla.

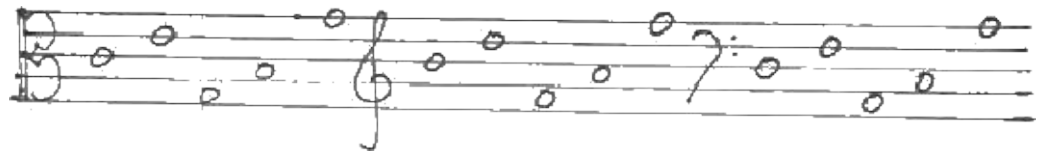
G- ja f-avaimet ovat yleisemmin käytettyjä kuin c-avain. Kun opettelet lukemaan nuotteja myös niiden avulla, pystyt soittamaan muillekin soittimille kirjoitettua musiikkia.

KIRJOITA SAMAN NUOTTI KÄYTTÄEN ERI NUOTTIAVAIMIA:

PÖHDI, MIKSI SE VAIN ALTOVIULISTILLE MUKAVIN?

NIMEÄ NUOTIT:

KIRJOITA UUDELLA AVAIMELLA SAMAN LAULUNPÄTKÄ
JA SOITA SE:

Kertaustuntien koko- ja puolisävelaskellaulut:

kokoaskelia keinutellen

KM

Musical score for Viola 1, Viola 2, and Viola 3. The score is in 3/4 time and features a key signature of one sharp (F#). The first system shows Viola 1 playing a melodic line starting with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and a dotted quarter note C5. Viola 2 and Viola 3 have rests in the first measure. In the second measure, Viola 2 plays a dotted quarter note B3, followed by quarter notes A3, G3, and F3. Viola 3 has a rest. In the third measure, Viola 2 has a rest, while Viola 3 plays a dotted quarter note G3, followed by quarter notes A3, B3, and C4. In the fourth measure, Viola 2 has a rest, while Viola 3 plays a dotted quarter note B3, followed by quarter notes A3, G3, and F3. The system ends with a double bar line.

Musical score for Vla. 1, Vla. 2, and Vla. 3. The score is in 3/4 time and features a key signature of one sharp (F#). The first system shows Vla. 1 playing a melodic line starting with a quarter note G4, followed by quarter notes A4, B4, and a dotted quarter note C5. Vla. 2 and Vla. 3 have rests. In the second measure, Vla. 1 has a rest, while Vla. 2 plays a dotted quarter note B3, followed by quarter notes A3, G3, and F3. Vla. 3 has a rest. In the third measure, Vla. 1 has a rest, while Vla. 3 plays a dotted quarter note G3, followed by quarter notes A3, B3, and C4. In the fourth measure, Vla. 1 has a rest, while Vla. 3 plays a dotted quarter note B3, followed by quarter notes A3, G3, and F3. The system ends with a double bar line.

kivoja kiemuroita

KM

Viola 1
Viola 2
Viola 3

Fine
Fine

This system shows the first three staves of the musical score. Viola 1 and Viola 2 both have a 'Fine' marking at the end of their respective lines. The music is in 2/4 time and features various rhythmic patterns and accidentals.

Vla. 1
Vla. 2
Vla. 3

This system continues the musical score for the three violas. It shows more complex rhythmic figures and melodic lines for each part.

Vla. 1
Vla. 2
Vla. 3

D.C. al Fine
D.C. al Fine

This system concludes the musical score. It includes the instruction 'D.C. al Fine' for both Viola 1 and Viola 2, indicating a double bar line followed by a repeat sign and then the end of the piece.

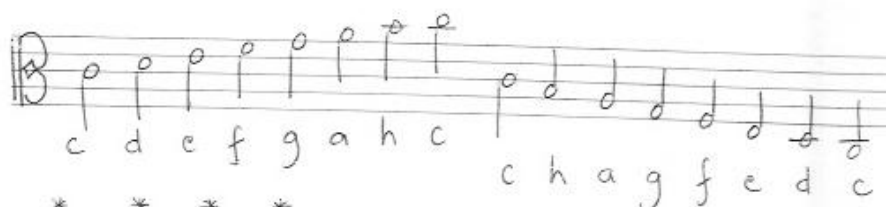
Alttoviulistin mupeintegraatiomateriaalin uudistettu versio

1A

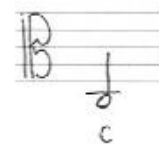
MUSIIKIN AAKKOSET

= sävelten nimet ja oktaavialat

- musiikin "aakkoset" muistuttavat tavallisten aakkosten alkua:
a h c d e f g (huomasitko pienen e:n?)
- "aakkosten" luetteleminen on tapana alittaa c-sävelestä, ja h:n jälkeen luettelo alkaa alusta:
c d e f g a h c d e f... (opettele luettelemaan sävelet myös takaperin!)
- c-avaimen keskusta osoittaa viivaa, jolle c-sävel kirjoitetaan. Altoavaimella c on siis kolmannella viivalla, d on seuraavassa välissä, e neljännellä viivalla jne. C-sävelestä voi myös peruuttaa alaspäin: h löytyy toisesta välistä, a toiselta viivalta jne.

- jotta eri korkeuksille kirjoitetut samannimiset nuotit erottuisivat toisistaan, on niille tarkentavat nimitykset, OKTAAVIALAT.
- Keskiviivalle kirjoitettu c-sävel on nimeltään yksioktaavin c, ja se merkitään c'. Tästä sävelestä ylöspäin nuotit ovat yksioktaavisia: c', d', e', f', g', a' ja h'.
- yksiviivaisen oktaavialan yläpuolella ovat kaksi- ja kolmiviivaiset oktaavialat. Ne tunnustaa numerosta sävelen nimen yläkulmassa, esim. c³.
- yksiviivaisen oktaavialan alapuolella on pieni oktaaviala. Sen sävelet nimetään pienellä kirjaimella. Alttoviulun alin sävel on siis c, "pieni c".
- tästä alaspäin oktaaviala muuttuu suureksi: H, A, G, F, E, D, C
- ja sellon alin sävel on suuri C.

- Osaathan luetella musikin aakkoset ylös- ja alaspäin (=etuperin ja takaperin)?
- Kokeile myös näitä:
 - aloita iuttele ylöspäin f-sävelestä
 - aloita iuttele alaspäin g-sävelestä
 - iuttele joka toinen sävel ylöspäin, aloita d:stä
 - iuttele joka toinen sävel alaspäin, aloita a:sta
- Ratkaise lauseet:

h k r l s o i o t t i

r i t n i t t i n t j

t u t n s s

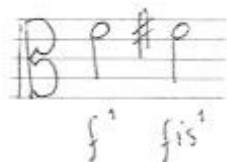
- * * * *
- Piima nuotit:

c' d' e' g' a' d² c' h a g e c g d' a'

- Löydätkö nämä äänet myös alttoviulustasi?
- Nimeä sävel, jonka saat soimaan painamalla
 - c-kieltä 2. sormella: _____
 - g-kieltä 1. sormella: _____
 - d-kieltä 3. sormella: _____
 - a-kieltä 4. sormella: _____
- Osasitko merkitä myös oktaavialat?

MERKILLISET MERKIT

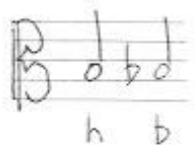
- **YLENNYSMERKKI** \sharp nostaa sävelen korkeutta puoli sävelaskelta.
- merkittömiä säveliä c, d, e, f, g, a ja h kutsumme juurisäveliksi. Kun juuri-sävel ylennetään, sen nimeen lisätään pääte -is:
cis, dis, eis, fis, gis, ais, his
- Kun jousisoittimella soitetään juurisävel, joka sitten ylennetään, soittosormea siirretään kohti tallaa.

Esim. f^1 on d-kielen "matala kakkonen",
 fis^1 taas "korkea kakkonen".

* * * *

- **ALENNUSMERKKI** \flat alentaa juurisävelen korkeutta puoli sävelaskelta.
- Kun juurisävel alennetaan, sen nimeen lisätään tavallisesti pääte -es. Tästä on kuitenkin muutamia poikkeuksia: ces, des, es, fes, ges, as, b
- kun jousisoittimella soitetään juurisävel, joka sitten alennetaan, soittosormea siirretään kauemmas tallasta.

Esim. h on g-kielen "korkea kakkonen",
b taas "matala kakkonen".

* * * *

- **PALAUTUSMERKKI** \natural kumoaa ylenmys- tai alennusmerkin ja palauttaa sävelen juurisäveleksi.
- merkki vivaston alussa (ETUMERKINTÄ) vaikuttaa kaikkiin samannimisiin säveliin. Keskellä kappaletta olevan merkin (PAIKALLISYLENNYS, -ALENNUS tai PALAUTUS) vaikutus kestää vain seuraavaan tahtiiviivaan asti.

- Osaathan luetella ylennysmerkein varustetun musiikin aakkosten jonon? Onnistuuko se myös, jos aloitat fissästä? Luettele vielä alittaen gis-sävelestä ja vain joka toinen sävel!

- Piirrä nuotit:

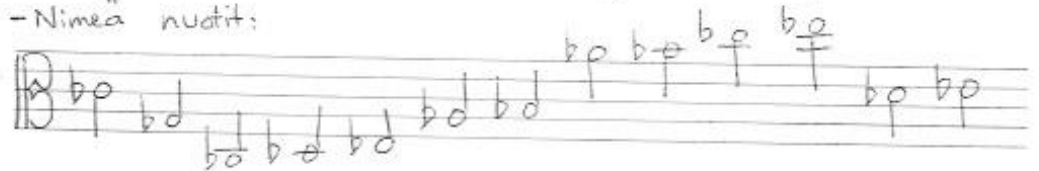

cis' eis' ais' cis' gis' ais' his' fis' dis' cis

* * * *

- Luettele alennusmerkkisävelten jono nurinpäin. Aloita b:stä.

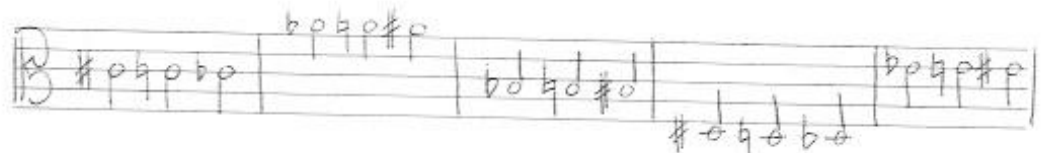
- Nimeä nuotit:

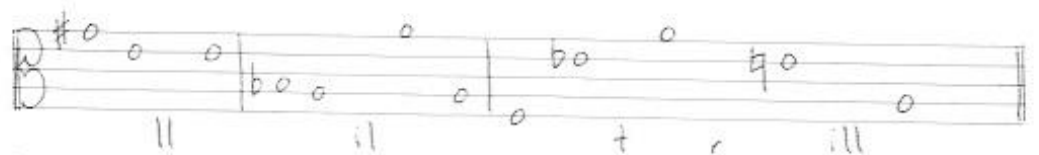
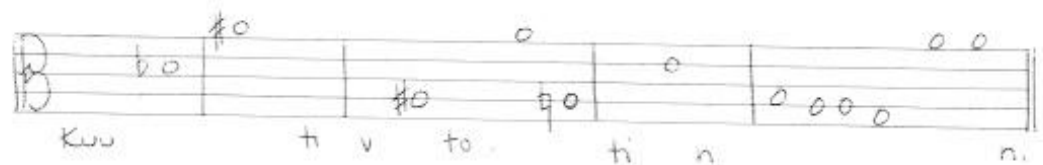
Osaatko merkitä myös oktaavialat?

* * * *

- Merkitse nuolilla \rightarrow tai \leftarrow , onko sävelkulku laskeva vai nouseva!

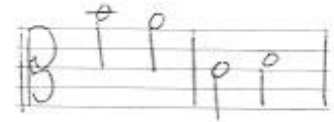

- Ratkaise lauseet:

PIENET JA SUURET ASKELEET

- Sävelaskeleeksi kutsutaan matkaa sävelestä naapurisävelem, esim.

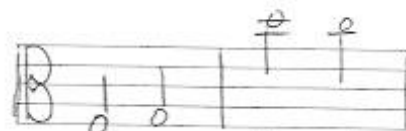
- Juurisävelten välillä on suurempia KOKOSÄVELASKELEITA ja pienempiä PUOLISÄVELASKELEITA.
- Puolisävelaskel on juurisävelten e ja f sekä h ja c välillä. Jousisoittaja laittaa puolisävelaskelta soittaessaan sormet sopivasti vierekkäin, "kavereiksi".

e' ja f' h ja c'

1 + "matala 2" "korkea 2" ja 3

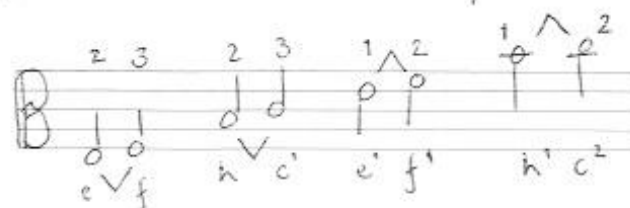
- Kaikki muut sävelaskeleet juurisävelestä seuraavaan ovat kokosävelaskeleita. Jousisoittajan sormet ovat silloin kauempana toisistaan.

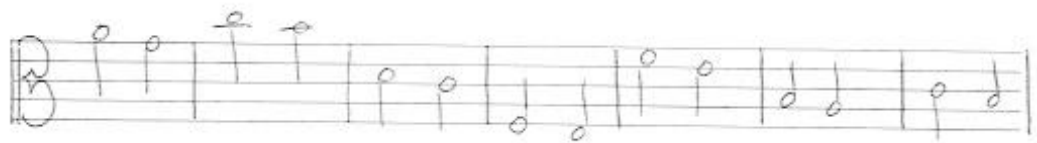
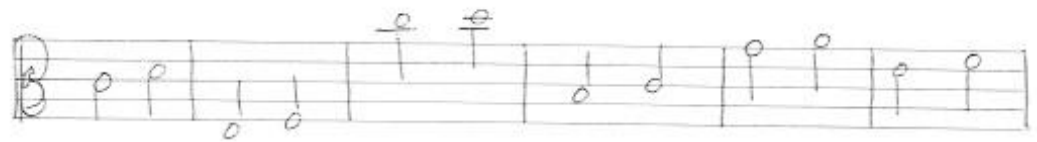
f ja g
3 ja 4

d² ja c²
3 ja "matala 2"

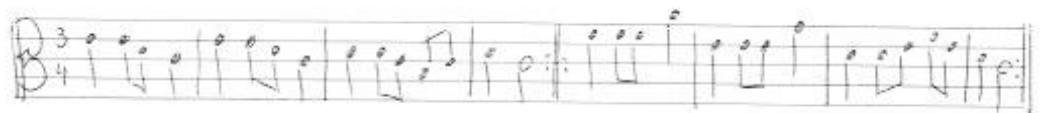
- Kun jousisoittaja soittaa juurisäveliä, sormet ovat eri kielillä ryhmittyneet eri tavoin riippuen siitä, missä puolisävelaskeleet e ja f tai h ja c sijaitsevat. Alttonulun kielillä ne sijaitsevat näin:

- Nimeä sävelet ja merkitse puolisävelaskeleet:

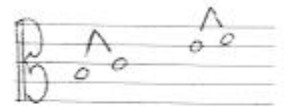

- Merkitse seuraaviin lauluihin puolisävelaskeleet paikoilleen. Tarkista soittamalla, kuulostavatko melodiat tutuilta. Osaatko nimetä laulut?

MERKILLISIÄ ASKELEITA

(Muistathan vielä, minkä nimisten juurisävelten välimatka on vain puoli sävelaskelta?)

- Ylennys- ja alennusmerkkien avulla 1/2-sävelaskeleita saadaan muodostettua muidenkin sävelien kuin e ja f sekä h ja c välille.

e' f' g'

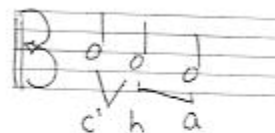
D-kielellä f' on matala 2-sormi, ja ykkösen e' vieressä.

Kun f' ylennetään fisisäksi,

kakkossormi siirtyy 1/2 sävelaskelta korkeammalle kolmosormen g' viereen.

e' fis' g'

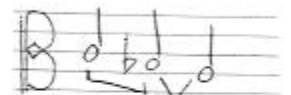

c' h a

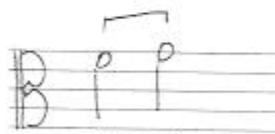
G-kielellä h on korkea 2. sormi ja kolmosen c' vieressä.

Kun h alennetaan b:ksi,

kakkossormi siirtyy 1/2 sävelaskelta matalammalle ykkössormen a viereen.

c' b a

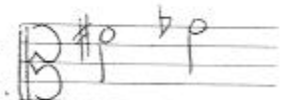

f' g'

Sävelien f ja g välissä on kokosävelaskel. Kun f ylennetään fisisäksi, sävel nousee puoli askelta.

Kun g alennetaan gessäksi, tämä taas laskee puoli sävelaskelta.

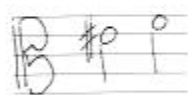
Näin niistä tulee samankorkuisia.

fis' = ges'

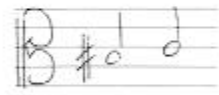
Kun samankorkuinen ääni kirjoitetaan kahdella eri tavalla, näitä säveliä kutsutaan ENHARMONISIKSI säveliksi.

Mieti, miten alemman sävelen ylentäminen vaikuttaa, kun juurisävelten matka on vain 1/2 sävelaskelta (e ja f, h ja c)?

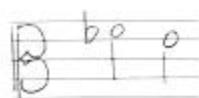

e'is = —

h'is = —

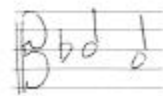

Entä jos ylempi sävel alennetaan?

f'es = —

c'es = —

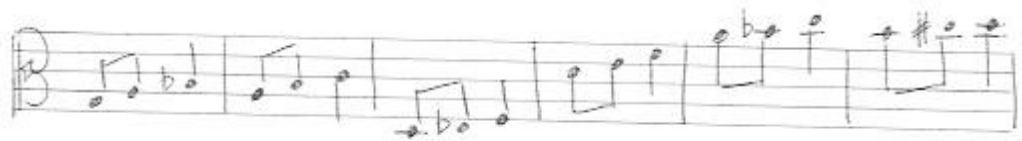

(Nämä muunnosävelet ovat aika harvinaisia)

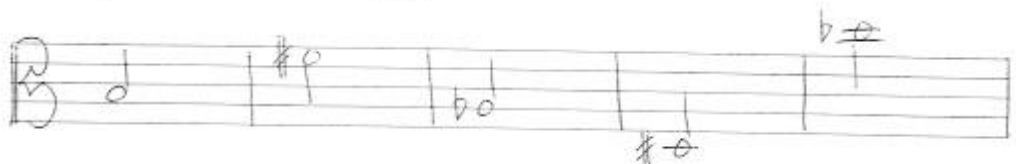
- Kokosävelaskel vai puoli sävelaskelta? Nimeä ensin sävelet ja merkitse puolisävelaskeleet

- Etsi ja merkitse kunkin tahdin puolisävelaskel.

- Kirjoita enharmonisesti

- Seuraava laulunpätkä on haasteellinen soittaa alttoviululla. Kokeile sen sijaan laulamista vaikkapa yhdessä opettajan kanssa! Merkitse ensin puolisävelaskeleet paikoilleen ja huomioi ne laulaessasi. Onko laulu sinulle tuttu? Sävel on Italiasta.

ASKELEISTA ASTEIKOKSI

5

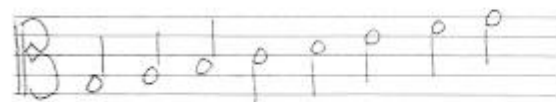
- Kun juunisävelet soitetaan järjestyksessä c:stä seuraavaan c-säveleeseen, muodostuu säveljono eli ASTEIKKO: c d e f g a h c. Tässä asteikossa on sekä koko- että puolisävelaskeleita. Merkitse puolisävelaskeleet paikoilleen:

- Kun puolisävelaskeleet sijaitsevat asteikon 3. ja 4. sekä 7. ja 8. sävelten välissä ja muut välit ovat kokosävelaskelina, saadaan DUURIASTEIKKO.

- Duuriasteikkoa voi ajatella portaikkona, jossa 4. ja 8. askelma on muita matalampi. Silloin nouseaan vain vähän ylöspäin - puoli sävelaskelta.

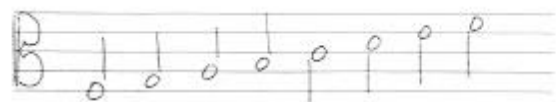
- C-duuriasteikko muodostuu juunisävelistä. Muita duuriasteikkoja saadaan käyttämällä apuna # - ja b -merkkejä. Muodosta seuraavat duuriasteikot yhdessä opettajan kanssa. Tarkista, että puolisävelaskeleet eli "matalat portaat" tulevat paikoilleen!

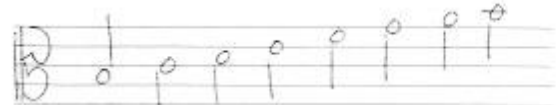
Lisää #, että saat G-duuriasteikon!

Lisää toinen #, niin saat D-duuriasteikon!

Etsi alennusmerkille oikea paikka F-duurissa.

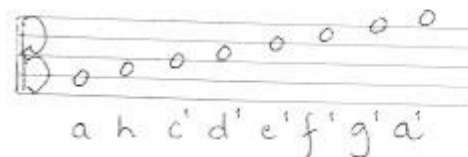

B-duurissa on alku- ja loppusävelen lisäksi myös toinen alennusmerkki. Löydätkö sille paikan?

TOINEN ASTEIKKO: MOLLI

6

- Kun juurisävelet soitetaan järjestyksessä a:sta seuraavaan a-säveleen, saadaan "surullinen asteikko" eli molli.

- Molliasteikossa puolisävelaskeleet sijaitsevat 2. ja 3. sekä 5. ja 6. sävelten välissä. Merkitse puolisävelaskeleet paikoilleen!

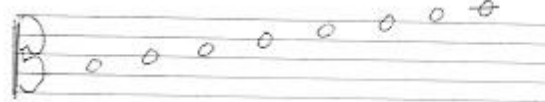

- Huomaat varmaan, että molliportaast eroavat duuriportaasta. Laula portaast ylös ja alas opettajan kanssa ja soita myös a-molliasteikko!

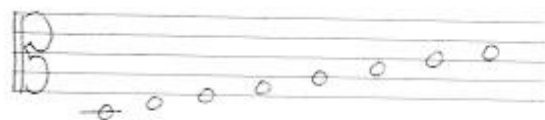
- A-molliasteikko muodostuu juurisävelistä. Muita molli-asteikkoja saadaan käyttämällä apuna #- ja b-merkkejä.

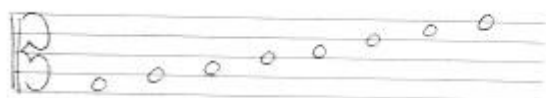
Lisää #, että saat e-mollin!

Lisää vielä toinen #, niin saat h-mollin.

Etsi oikea paikka b-merkitte d-mollissa!

G-mollin tarvitaan kaksi b-merkkiä.

DUURI JA MOLLI - RINNAKKAISSÄVELLAJIT

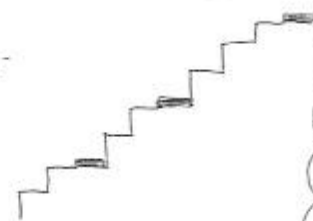
5+6

- C-duuri- ja a-molliasteikot rakentuvat samoista sävelistä. Niitä kutsutaan RINNAKKAISSÄVELLAJEIKSI.
- Molemmissa sävellajeissa käytetään samoja säveliä, mutta a-mollikappaleet päättyvät a-säveleen ja C-duurikappaleet c:hen.
- C-duurin ja a-mollin asteikkoportaat voi yhdistää. Ne näyttävät silloin tältä:

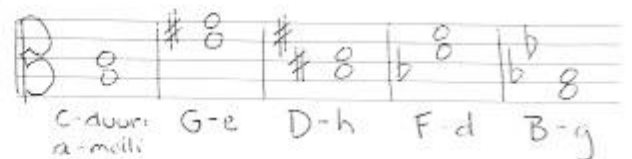
yhteisissä asteikkoportaisissa molli-asteikko alkaa alimmalta rappuselta ja duuriasteikko kaksia askelmaa myöhemmin. Molli myös päättyy kaksi rappusta ennen duuria.

- Saattoit jo huomata, että myös G-duurissa ja e-molliissa käytetään samoja säveliä. Molemmissa tarvitaan yksi ylennysmerkkisävel ja se on fis. G-duuri ja e-molli ovat siis myös rinnakkais-sävellajeja. Osaatko sijoittaa ne yhteisiin asteikkoportaisiin?

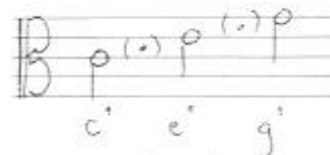
Kokeilkaa soittaa nämä portaat! Vaihatakaa sävelilajia - onnistuuko nyt? Osaatko soittaa portaita opettajan näytön mukaan?

- Rinnakkais-sävellajeja ovat myös D-duuri ja h-molli (niissä on ylennykset fis ja cis), F-duuri ja d-molli (niissä on alennus b) sekä B-duuri ja g-molli (niissä on alennukset b ja es).
- Sävellajin etumerkintä (ylennykset tai alennukset) merkitään aina viivaston alkuun. Tässä vielä tuntemiesi sävellajien etumerkinnot ja nimet:

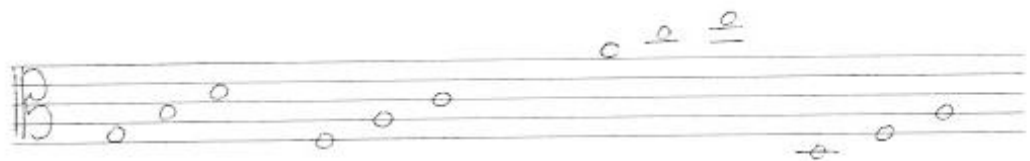

KOLME SÄVELTÄ MUODOSTAA KOLMISOINNUN

- Kun asteikosta soitetaan vain joka toinen sävel, muodostuu soitto. Kun säveliä on kolme, soitto on KOLMISOINTU.

- Kun kaksi säveltä kirjoitetaan peräkkäisille viivoille tai peräkkäisiin väleihin, niiden välimatkaa kutsutaan TERSSEKSI. Soitto on siis "terssipino".
- C-olueisoitu on terssipino, jonka alin sävel on C, ja jonka kaikki sävelet kuuluvat C-olueasteikkoon.
- Soittoa voi muodostaa iähtemällä mistä sävelestä vain, vaikkapa näin:

- Toiset soinnut kuulostavat iloisemmilta kuin jotkut. Sävelten välimatkoissa onkin pieniä eroja, kun mietimme tarkemmin, missä puolisävelastelet sijaitsevat.

- Jos tressi koostuu kahdesta kokosävelastelestä, sitä sanotaan suureksi tressiksi. Jos toinen sävelasteleista onkin puolisävelastele, on tressi pieni.

DURISOINNUNSSA alempi tressi on SUURI ja ylempi tressi PIENI.
MOLLISOINNUNSSA alempi tressi on PIENI ja ylempi tressi SUURI.

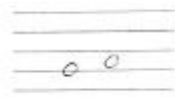
Tehtävä: ETSI SOITTAMALLA KOLMISOINTUJA ALTOVIULUSTASI!

INTRESSANTIT INTERVALLIT

8

- Intervalliksi kutsutaan kahden sävelen välistä etäisyyttä. Intervallin sävelet voidaan soittaa peräjäikeen tai yltä aikaa.

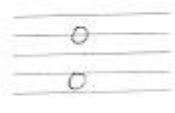

 1 **PRIMI**n sävelet kirjoitetaan samalle korkeudelle. Ne kuulostavat samanlaisilta.

 2 **SEKUNTI** on sama asia kuin sävelaskel. Asteikko koostuu pienistä ja suurista sekunneista.

 3 **TERSSESSÄ** sävelet ovat vierekkäisissä väleissä tai vierekkäisillä viivoilla. Soinnut rakentuvat tersseistä. Terssi on "hyppy yhden sormen yli".

 4 **KVARTTI** saadaan, kun nuottien välin jää yksi viiva ja yksi väli. Kvarttia soittaessasi hyppäät jo kahden sormen yli.

 5 **KVINTTI** on jousisoittajalle tuttu intervalli. Aina kun virität, kuuntelet kvinttejä. Kvintti on myös sama sormi vierekkäisillä kveilla.

 6 **SEKSTI** ja **SEPTIMI** ovat vielä yltä askelta 7 laajempia intervaleja.

 8 **OKTAAVISSA** soi kaksi samannimistä säveltä vierekkäisiltä oktaavialoilta, esim. pieni g ja yksiviivainen g'.

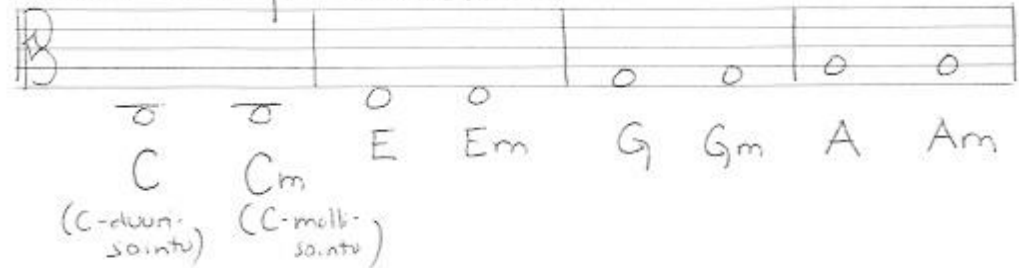
TEHTÄVÄ: Soittakaa opettajan tai kaverin kanssa yhdessä intervaleja ja kuunnelkaa niiden erilaisia sävyjä. Mistä intervallista pidät eniten?

- Mollis- vai duurisointu?

7-8B

- Rakenna duuri- ja mollisoinnut

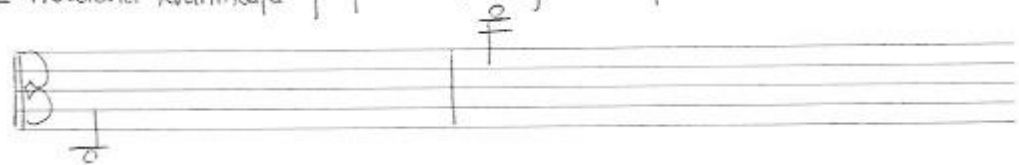

- Tässä on katkelma kansansävelmästä Kukka kello.
Löydätkö siihen kätkeytyvät kolmisoinnut?

* * * *

- Muodosta kvarttiketju ylöspäin c:stä ja alaspäin e:stä. Piirrä nuotit.

- Etsi kvintit ja terssit kansansävelmästä Mää-mää, lampaani.
Mitä muita intervalleja tunnistit?

Voit harjoitella intervallien tunnistamista myös omista soittoläksyistäsi.

- Montako peränjälkeistä sekstia saat soitettua alttoviulullasi, kun lähdet c-belestä? Entä montako septimiä?

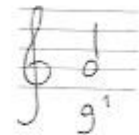
AVAINASIAA

9A

- Altoviulunsoittajalle tavallisin nuottavain on c-avain. Yksivivainen c' on silloin viivaston keskimmaisella viivalla.

- Viulunsoittajan nuottiavain on g-avain. Se kertoo, että g' sijaitsee viivaston toisella viivalla. (Etsi se altoviulustasi!)

- Alttavain on altoviulun äänialalle sopivin, koska nuottien kirjoittamisessa vältetään paljolta apuviivojen käyttämiseltä. Jos altoviulun matalin ääni, pieni c, kirjoitetaan g-avaimella, se näyttää tältä:

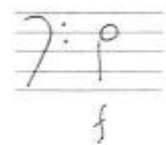
- Altoviulistin kannattaa silti opetella lukemaan myös g-avainta, onhan se kaikista yleisimmin käytetty avain.

Niin pystyt soittamaan vaikkapa melodiota laulukirjoista!

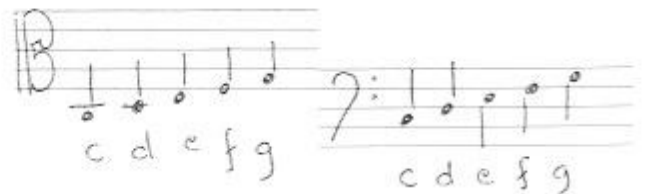

* * * *

- Sellonsoittajat lukevat f-avaimelle kirjoitettuja nuotteja. Pieni f on silloin toiseksi ylimmällä viivaston viivalla. (Etsi se altoviulustasi!)

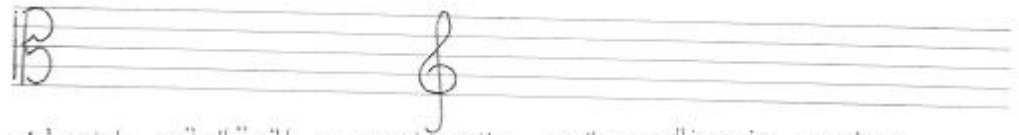

- Myös f-avain on alttavainta yleisempi. Pianon vasemman käden nuotit kirjoitetaan tavallisesti f-avaimella. Kun opettelet lukemaan myös f-avaimelle kirjoitettuja nuotteja, pystyt soittamaan säestyksissä tärkeää bassolinjaa!

9B

- Kirjoita alttoviulun vapaakielet. Käytä ensin c-avainta ja sitten g-avainta. Mitä huomaat?

- Nuotit näyttävät samanlaisilta, mutta nuottiavain muuttuu. Nimeä nuotit oktaavialoineen. Merkitse puolisävelaskeleet ja soita.

- Kirjoita altoavaimella sama laulunpätkä ja soita se: Nimeä myös taulunpätkän nuotit.

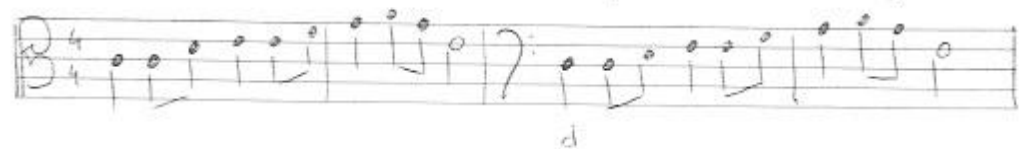
* * * *

- Kirjoita alttoviulun vapaakielet käyttäen f-avainta.

- Samannäköiset nuotit, mutta eri avain.

Nimeä nuotit oktaavialoineen. Merkitse puolisävelaskeleet ja soita.

- Kirjoita puuttuvat nuotit. Käytä ♩-rytmiä. Soita. Tunnistatko laulun?

c c g g a a g f f e e d d c

Toiminnallisia mupe-harjoituksia pienille alttoviulisteille

Tämän harjoitusvinkkikokoelman on tarkoitus täydentää alttoviulistien mupe-integroitimateriaalia lisäämällä mukaan käytännön harjoituksia, jotka tukevat integroitimateriaaliin valittujen mupe-asioiden oppimista. Kuhunkin osa-alueeseen (numerointi 1.-5.) on liitetty muutamia harjoituksia ja harjoituksen kuvailun jälkeen perusteltu kunkin harjoituksen tarkoitusta lyhyesti. Harjoituksissa on hyödynnetty sekä toiminnallisia työtapoja että oppilaan omaa soitinta asioiden opettelussa.

Näiden harjoitusideoiden pohjana on Nina Steinbyn ylläpitämä ja yhdessä muutaman muun musiikin perusteiden opettajan kanssa ideoima sivusto ”Soivia ja toiminnallisia työtapoja musiikin perusteiden opetukseen ja arviointiin”, jossa materiaalia kuvaillaan tarkemmin. **Harjoitusten ymmärtämiseksi ja uusien ideoiden saamiseksi kannattaa siis vieraillla sivustolla: <http://mupeope.blogspot.fi/>**

1. Nuotinnimet

Aakkosnimikortit pöydällä:

- juurisävelet järjestykseen ylöspäin
- sekoitetaan uudelleen ja järjestetään alaspäin
- sekoitetaan ja muodostetaan pätkiä; ankkurisävelestä 1-2 ylös ja alaspäin, ankkurisävel vaihtuu
- ylennetyt ja alennetut nimet mukaan ja muodostetaan valikoituja kolmen settejä, esim. ankkurisävel e: es-e-eis + tutustutaan näihin soittaen (lähtien juurisävelestä, esim. e-eis-e-es-e), jotta huomataan, mihin suuntaan ja miten kauas sormi otelaudalla siirtyy ylennettäessä ja alennettaessa. Voidaan soittaa myös kaksiaänisesti, esim. toisella g:n muunteet ges-g-gis ja toisella e:n muunteet es-e-eis. Kuunnellaan, että intervalli yhtä aikaa soivien sävelten välillä pysyy samana.

Tässä harjoituksessa pyritään hahmottamaan absoluuttisia nuotinnimiä; ensin juurisäveliä, sitten ylennys- ja alennusmerkkisten sävelten nimiä ja lopuksi vielä niiden vaikutusta sormen paikkaan otelaudalla. Koska alttoviulun soittajan näkökulmasta samannimiset sävelet soitetaan eri okta-

vialoissa hyvin erilaisilla otteilla, nimet eivät yhdisty otelaudan paikkoihin yhtä helposti kuin vaikkapa pianon koskettimistoon, jossa esim. c-sävelet löytyvät aina kahden mustan koskettimen vasemmalta puolelta. Siksi on aluksi hyvä harjoitella pelkästään sävelten nimiä oman soittimen kanssa, ilman että tarvitsee samalla hahmottaa nuottien paikkaa viivastolla.

Aakkosnimikortit ja viivastokarttonki:

- opettaja nimeää muutaman sävelen pätkän, esim. e-d-c. Etsitään sävelet ensin alttoviululla.
- kirjoitetaan samat sävelet aakkosnimikorteilla viivastokartongille.
- huomataan, että samat sävelet löytyvät eri oktaavialoista. Etsitään ne soittimella ja kirjoitetaan sitten viivastokorteilla. Käytetään kyniä tms. apuviivoina.
- nyt voidaan soittaa annetuilla sävelillä e-d-c laulu (esim. Ostakaa makkaraa) kolmella alttoviululla siten, että jokaisella on oma oktaaviala. (Eri sävelyhdistelmille löytyy tietenkin eri laulumahdollisuuksia, ja kaksikin oktaavialaa riittää riippuen sävelvalikoimasta.)

Tämä harjoitus jatkaa edellisen harjoituksen teemaa - nimettyjen sävelten löytämistä alttoviulun otelaudalta. Lisäksi jatketaan asiassa eteenpäin, eli harjoitellaan musiikin kirjoittamistaitoa siirtämällä otelaudalta löydetyt sävelet nuottiviivastolle. Laajennetaan opittu uusiin oktaavialoihin, jotta kuullaan, mitä yhteistä samannimisillä mutta eri korkeudelle kirjoitetuilla sävelillä on.

Korttisävellys:

- ”sävelletään” rytmikorteilla viivastolle:

- annetaan tahtilaji, sovitaan tahtien määrä (esim. 4) ja merkitään tahtiviivat (vaikkapa kynä viivaa markkeeraamaan)
- rytmikorteilla tehdyn sävellystyön jälkeen nimetään nuotit
- lauletaan, jos sävellys on helposti laulettavissa (c;
- soitetaan (tai opettaja soittaa, jos kappale ylittää tekijöiden soittotaidot)

(Koska harjoituksen pääpointti on nuottien nimeämisessä, ei sävelvalikoimaa rajata tuottamaan pelkästään helposti laulettavia melodioita, eikä myöskään ole tarve etukäteen tietää, miltä ”sävellys” kuulostaa. Harjoituksen jälkeen voidaan keskustella siitä, miltä lopputulos kuulosti, ja onko nuottien sijoittelu sinne tänne järkevä lähtökoh- ta säveltämiselle.)

Nuotinnimiä voi harjoitella myös näin - luovan toiminnan oheistuotteena. Sävellyksen tekeminen on hauskaa, mutta itse valittujen nuottien nimeäminen sen jälkeen voi olla hyvinkin haastavaa. Nuotinnimien harjoittelun sivussa opetellaan rytmin jakamista tahdeiksi ja toisaalta saatetaan päästä miettimään säveltämisen lainalaisuuksia; säkeitä, rytmikkaa, intervaleja, sävellajia...

2. Asteikko

Pallonheitto - sävelnimet:

- muodostetaan aakkosnimikorteilla tietty asteikko (suhteellisen tuttu asteikko, esim. duurit C, G, D, F, mollit a, e, d) taululle piirrettyihin sävelportaisiin (josta erottuvat puolisävelaskeleiden paikat). Nimetään tämä säveljono ensin juurisävelillä, jonka jälkeen laitetaan ylennys- tai alennusmerkit tarvittaviin paikkoihin aakkosnimikortin viereen ja vaihdetaan näille paikoille uusi, muunnoksen sisältävä nimikortti.
- luetellaan asteikkoa ylös ja alas heitellen palloa ringissä
- ensin kortteja käytetään apuna, sitten jatketaan ilman kortteja
- soitetaan yhdessä ja sanotaan ääneen sävelet soittaessa

Harjoitellaan säveljonon muodostamista ja asteikon hahmottamista sekä nuotinnimien että alttoviulun avulla. Asteikko ilman perinteistä ”nuotteihin tuijottamista” hahmottuu nyt koko- ja puolisävelaskeljonona, jonka jokaisella askelmalla on sävelnimi.

Soittava kynä sävelportaissa:

- muodostetaan asteikko sävelportaisiin (ks. ed.) ja soitetaan se.
- rajataan sävelvalikoimaa jättämällä vain osa aakkosnimistä paikoilleen, jotta tehtävä ei muodostu liian vaativaksi. Vain jäljelle jääviä säveliä käytetään. Kerrataan ne soittamalla.
- kukin saa näyttää portaista vuorotellen melodianpätkän, jonka muut soittavat. Rythmi ensin tasainen - pyritään säilyttämään syke. Ensin soitettavan sävelen kesto on ta-a, sitten voidaan muunnella rytmiä esim. jakamalla ta-a useampaan nuottiin samalla portaalla (soittava kynä näyttää myös rytmin). Kun tässä onnistutaan, voidaan sopia esim. että soittava kynä voi vaihtaa portaita myös ta-nuotin välein.

- näyttäjälle nuotti (tuttu laulunpätkä), jota tulkitaan muille. Soittajat seuraavat ensin muutaman kerran soittamatta, jotta rytmi tulee selväksi. Sitten soitetaan näytön mukana. Osaatko näyttää? Tunnistavatko soittajat laulun?

Jatketaan äskeisen harjoituksen teemaa, asteikon hahmottamista. Soittajan kannalta katsottuna tämä on käytännönläheisempi harjoitus: saadaan aikaan melodioita, jotka perustuvat aluksi muodostetun asteikon säveliin. Kun melodiassa esiintyy useita intervaleja, opitaan hahmottamaan niitäkin oman soittimen kautta.

Lisäksi harjoitellaan sykkeen säilymistä ja nuottien tulkitsemistehtävässä myös musiikin lukutaitoa.

Transponointitehtävä sävelportaissa:

- nimetään sävelportaiden alin porras aakkosnimikortilla (jokin vapaakieli), muut jätetään nimeämättä. Puolisävelaskelten paikat huomioidaan ja soitetaan asteikko läpi.
- opettaja näyttää kynällä melodianpätkän
- lauletaan se (laulaessa voi käyttää sävelnimiä) ja sitten soitetaan
- alin porras nimetään uudelleen (esim. jonkun kielen ykkössormeksi/kolmossormeksi), tarkistetaan puolisävelaskelsormien paikat ja soitetaan sama melodia uudelta korkeudelta. Aina ennen soittoa lauletaan pätkä oikeassa sävellajissa.
- jos tehtävä tuntuu vaikealta, voi portaat ensin numeroida soittosormien mukaan tai esim. kielenvaihtoportaan kohdalla voi olla aakkosnimi.

Harjoitellaan säveljonon siirtämistä uudelle korkeudelle, siis transponointia. Erityisen tärkeää on hahmottaa, että puolisävelaskelet ovat uudessa sävellajissakin samassa kohdassa melodiaa.

3. Kolmisointu

Luodaan kolmisointuja:

- opettaja on pohjasävel, yksi oppilas soinnun terssi ja toinen oppilas kvintti. Muodostetaan sekä duuri- että mollisointuja perusmuodossa. Sointusäveliä etsittäessä kerrataan pienten ja suurten terssien järjestys molemmissa soinnuissa ja se, kuinka terssit muodostetaan viulun kaulalla.
- opettaja soittaakin kvintin tai terssin, oppilaat sovitusti soinnun muut sävelet

- lisätään harjoitukseen sävelten aakkosnimet
- opettaja kertoo kolme säveltä, jotka soitetaan (mukana oktaavialat, joten sointu ei olekaan enää perusmuodossa). Kuunnellaan onko kyseessä molli- vai duurisointu ja mietitään, mikä sävel on soinnun pohjasävel.

Melodiainstrumentin soittajalle soinnut jäävät helposti vieraksi. Tässä harjoituksessa on ensin tarkoitus hahmottaa, minkälainen on duuri- tai mollisointu perusmuodossaan ja opetella sen jälkeen erottamaan nämä soinnut kuulon avulla toisistaan myös eri käännöksinä tai eri asetteluissa.

- Sointusäestyksen tekeminen:

- tuttu laulu, jossa on sointumerkit ja 2-3 eri sointua
- tutustutaan käytettäviin sointuihin soittamalla kertaalleen soinnut perusmuodossa
- voidaan miettiä, eroavatko sointujen tehtävät ja esiintymispaikat toisistaan (vrt. sointutehot)
- ensin säestetään soittamalla yhdessä sointu auki sovitussa rytmissä
- jaetaan tehtävät; esim. yksi soittaa soinnun pohjasäveltä tahdin alkuun (HUMP-) ja kaksi muuta terssiä ja kvinttiä heikommalle tahdin osalle (-PA)
- varioidaan säestysrytmiä
- lopuksi melodia mukaan, ja työnjako suunnitellaan toimivaksi tässä tilanteessa
- myös kolmijakoisia ja mollitehtäviä

Jatketaan melodiainstrumentalistin tutustuttamista sointujen ihmeelliseen maailmaan. Tutkitaan, mitä soinnuilla käytännössä tehdään kun säestetään. Tämä liippaa läheltä asteikkosoittoon liittyvän sointujen opettelemisen käytäntöön soveltamista sekä toisaalta orkesterin eri instrumenttiryhmien (tai yleisemminkin moniäänisen satsin) tehtävänjaon havainnointia.

4. Intervallit

Bongaustehtävä:

- kerrataan etsittävä intervalli: nimi, nuottikuva, kuulokuva ja se, miten pitkä matka on viulun kaulalla (esim. terssi on kahden sormen liike tai kvintti on seuraavan kielen sama sormi)

- opettaja soittaa laulua ja oppilaat kuuntelevat ja seuraavat soittajan sormia. Aina havaitessaan kyseisen intervallin kukin kuuliija ilmaisee asian sovitulla tavalla, esim. hihkaisemalla, hyppäämällä, nostamalla käden ylös, taputtamalla käsiä, kopauttamalla viuluaan tms.
- vaikeammaksi tehtävän saa, jos soittajan sormia ei näe
- helpoimpia intervaleja ovat sekuntit (silloin kun niitä on harvassa), terssit, kvintit ja oktaavit

Annetaan oikea nimi ”hypyille” eli sille, että laitetaan monta sormea yhtä aikaa alas tai nostetaan ylös - sellainen nimi, jonka ymmärtävät muutkin kuin alttoviulun soittajat.

Lattiaviivasto:

- teipataan lattiaan viisi maalarinteippiraitaa nuottiviivastoksi, sekä yksi ala- ja kaksi yläapuviivaa
- opettaja antaa tehtävän ja oppilas näyttää asian viivastolla kävellen/hyppien
- tehtäviä esim.
 - kävele ”Satu meni saunaan” alkaen vapaasta g-kielestä
 - kävele F-duuriasteikko ja luettele samalla nuottien aakkosnimet
 - hypi läpi kaikki ykkös- ja kolmosormet - mikä intervalli?
 - hyppää kvartteja alaspäin kaksioktaavisesta d-sävelestä - mihin ääneen päädyit lopuksi?
 - muodosta kaksi oktaavia C-duurikolmisointua kävelemällä

Intervallien hahmottaminen nuottiviivastolta on seuraava askel yhteisen kielen luomisessa muiden soittajien kanssa (ks. ed.).

5. Muut klaavit

Aakkosnimikortit ja viivastokarttonki:

- kirjoitetaan tuttuja laulun pätkiä aakkosnimikorteilla viivastokartongille käyttäen g- ja f-avaimia, esim. Pienen pieni veturi, Ostakaa makkaraa, Kuusikko soi, Tuiki tuiki tähtönen, Kalle-kaanon ym. omalla soittotunnilla opeteltuja lauluja. Melodian kirjoittamisen apuna saa käyttää oman alttoviulun nuotin c-avaimella kirjoitettua mallia.
- laulujen rytmi ilmaistaan viivastolla sijoittamalla kortit nuotin pituudesta riippuen aivan vierekkäin tai kauemmas toisistaan

- ennen laulun soittamista kerrataan omalla soittimella laulussa käytetyt sävelet - missä on puolisävelaskel?

Kun alttoviulisti osaa lukea (ja kirjoittaa) muidenkin klaavien nuotteja kuin omaansa, hänen ohjelmistonsa moninkertaistuu ja soittimen käyttömahdollisuudet laajenevat.

Rytmikortit ja viivastokarttonki:

- kirjoitetaan itse rytmikorteilla viivastokartongille pieniä pätkiä käyttäen uusia avaimia (opettaja rajaa käytettävät sävelet esim. kolmeksi vierekkäiseksi tai myöhemmin pentakordiksi)
- lauletaan pätkä nuotinnimillä ja soitetaan se sitten
- vaihdetaan saman pätkän eteen toinen avain (opettaja valitsee soittajien taidoille sopivan) ja kokeillaan, miten se nyt soi (ensin nuottien nimet selville)

Tavoitteena on puolisävelaskelien hahmottaminen samanimisten sävelten väliin kaikilla klaaveilla - mutta eri paikalle viivastolla.

Tunnistustehtävä:

- opettaja laittaa viivastokartongille rytmikortteja käyttäen g- tai f-avainta
- tunnistetaan tuttu laulu nuottikuvasta
- soitto avuksi vasta kun käytettävät nuotit on nimetty ja löydetty omalla soittimella ja laulu kenties jo tunnistettu
- voi toteuttaa myös niin, että laulu tunnistetaan vasta soitettaessa. Tällöin kannattaa ensin poimia nuottikuvassa käytettävät sävelet ja soittaa ne läpi säveljonona ylös alas.

Tavoitteena nuotinnimien ja sävelkorkeuksien hahmottaminen uudella avaimella ja rytmin lukeminen niin sujuvasti, että kappale hahmottuu = prima vista -taidon opettelua.

Yhteissoittotehtävä

- yksinkertainen melodia g-avaimella (ns. viululla) ja bassolinja f-avaimella (ns. sellolla)
- tutustutaan molempiin stemmoihin nimeämällä nuotit ja soittamalla
- jaetaan soittajat kahteen ryhmään, joista toinen soittaa melodian ja toinen bassolinjan

- vaihdetaan rooleja

- keskustellaan stemmojen työnjaosta

- kumpi stemma sopii paremmin yksin soitettavaksi? miksi?
- mitä tehtäviä toisella (sello-) stemmalla on? miksi se on tärkeä?
- onko aina niin, että viululla on melodia ja sellolla säestys?
- kumpaa stemmaa soitit itse mieluummin?

(Sopivia kappaleita löytyy mm. pianon alkeiskouluista, viulukoulun pianosäestysstemmoja mukaillen tai koulun musiikinkirjoista, joissa on opettajia varten helpot säestykset

- tai sovituksen voi itse tehdä johonkin tuttuun kolmen soinnun lauluun.)

Harjoitellaan moniäänisen nuottikuvan hahmottamista; nimetään nuotit ja tutustutaan stemmojen tehtävänjakoon.